

საჯარო სამართლის იურიდიული პირი-

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

სადოქტორო პროგრამა ლინგვისტიკა

როლანდ შავაძე

ბულინგი ქართულ და ინგლისურ საგანმანათლებლო დისკურსში

დისერტაციის ანოტაცია

ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

პროფესორი ირინე გოშხეთელიანი

ასოც. პროფესორი მადონა მიქელაძე

ბათუმი - 2022

შესავალი

თანამედროვე რეალობაში ხშირად ვრცელდება ინფორმაცია დაშინების სხვადასხვა ფორმის გამოვლენის შესახებ. ძნელია ისეთი პიროვნების პოვნა, რომელიც თუნდაც ერთხელ არ ყოფილა ბულინგის თვითმხილველი ან ადრესატი. ხშირ შემთხვევაში ბულინგის მსხვერპლი არასრულწლოვანები არიან. ბავშვზე ფსიქო-ფიზიკური ზიანის მიყენების რისკი დიდია საგანმანათლებლო დაწესებულებებშიც, სადაც ბავშვები დროის უმეტეს ნაწილს ატარებენ. საერთაშორისო თუ ეროვნულ დონეზე განხორციელებული პრევენციული ღონისძიებების მიუხედავად, საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბულინგის ფენომენი კვლავ მოუგვარებელ პრობლემად რჩება. სიტუაციას ართულებს ისიც, რომ ბავშვთა მიმართ ძალადობა ხშირად ლატენტური ხასიათისაა, რაც სპეციფიკური მიდგომების დანერგვის აუცილებლობას განაპირობებს. ბავშვს უფლება აქვს იყოს დაცული ნებისმიერი ფორმის ძალადობისგან - იქნება ეს ფიზიკური, ფსიქოლოგიური თუ სხვა სახის ძალადობა, დაუდევარი მოქცევა, უხეში მოპყრობა თუ ექსპლუატაცია. მოცემული ნაშრომის მიზანი არ არის ბულინგის, როგორც მხოლოდ სოციალური პრობლემის წარმოჩენა და ანალიზი, ნაშრომში წარმოდგენილია ბულინგის, როგორც დაშინების ფენომენის ლინგვისტურ გამოხატულებასთან დაკავშირებული საკითხები: ბულინგის სოციოლინგვისტური მახასიათებლები, მისი გამოხატვის ფორმები, მათი ენობრივი მარკერები, ვერბალური ბულინგის ლინგვისტური თავისებურებები. ვინაიდან ენა რეალობის ასახვის ერთ-ერთი უმთავრესი საშუალებაა, ამდენად, ენობრივი სიტუაციების სწორ ანალიზს რეალური სიტუაციების ადეკვატურ ახსნამდე მივყავართ. შესაბამისად, საგანმანათლებლო დისკურსში ბულინგის, როგორც დაშინების გამოხატულების, სწორი ენობრივი ანალიზით შესაძლებელი იქნება მოსალოდნელი საფრთხის თავიდან აცილება.

თემის აქტუალობა განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბულინგის ფენომენი მოუგვარებელ პრობლემად რჩება. საგანმანათლებლო სივრცეში ბულინგის, როგორც სოციალური პრობლემის, შესახებ მრავალმხრივი კვლევების საფუძველზე არაერთი სამეცნიერო ნაშრომი დაიწერა. თუმცა,

როგორც ქართულ, ასევე ინგლისურენოვან სამეცნიერო ლიტერატურაში, საკმაოდ მწირი თეორიული მასალა მოიპოვება ბულინგის გამოხატულების ლინგვისტური თავისებურებების შესწავლისა და ანალიზის შესახებ. ბულინგი ადამიანების კომუნიკაციის პროცესში რეალიზდება. სწორედ ამიტომ მისი გამოვლენის ფორმა პირდაპირ უკავშირდება კომუნიკაციისა და სამეტყველო აქტების საკითხებს, ვინაიდან ენა არ არის სოციუმისგან განყენებული ფენომენი, ის სოციუმთან ერთად არსებობს და მას სოციალიზაციის ფუნქცია აკისრია. შესაბამისად, არსებითად მნიშვნელოვანია მისი სოციოლინგვისტური კუთხით კვლევა. ადამიანების ურთიერთობებში როგორც ზეპირი, ასევე წერილობითი კომუნიკაცია მნიშვნელოვან ასპექტს წარმოადგენს. კომუნიკაციის, როგორც სოციალიზაციის მნიშვნელოვანი ელემენტის ანალიზი, საშუალებას მოგვცემს ავხსნათ ენის ფუნქციის მნიშვნელობა დისკურსში. სწორედ ამიტომ, საგანმანათლებლო დისკურსში ბულინგის კვლევის საკითხებში არსებითად მნიშვნელოვანი როლი აქვს სოციოლინგვისტურ ფაქტორსაც, რადგან ის წარმოადგენს როგორც ლინგვისტურ, ისე სოციალურ ფენომენს. საგანმანათლებლო დისკურსში ბულინგის ბუნების სრულფასოვანი შესწავლის აუცილებლობას განაპირობებს ის ფაქტიც, რომ ამ გზით შესაძლებელი გახდება დაშინების რეალურობის განსაზღვრა და მისი განხორციელების შემთხვევაში სავარაუდო შედეგების პროგნოზირება. თუმცა ამისათვის აუცილებელია შევისწავლოთ, თუ რა ლინგვისტურ ხერხებს იყენებს აგრესორი და რამდენად შესაძლებელია დაშინების შემცველი ტექსტების პრაქტიკული რეალიზება, რომელი ლინგვისტური მარკერები განაპირობებენ მის რეალურობას. გამომდინარე იქიდან, რომ ბულინგი წარმოადგენს ძალადობრივ სამეტყველო აქტს, რომელიც საფრთხეს უქმნის სოციუმის წევრებს, მნიშვნელოვანია განვიხილოთ მასთან პირდაპირ კავშირში მყოფი ლინგვისტური საკითხები.

ნაშრომის მიზანია ქართულ და ინგლისურ საგანმანათლებლო დისკურსში, დაშინების შესახებ არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზის საფუძველზე ბულინგის ცნების დაზუსტება და სოციოლინგვისტურ ასპექტში განხილვა, მისი გამოხატვის ფორმების აღწერა; ენობრივი მარკერების განსაზღვრა როგორც ქართულ, ისე

ინგლისურ ენებში; სოციოლინგვისტური ცნებების განმარტება და მათი როლის განსაზღვრა საგანმანათლებლო დისკურსში, ბულინგის ფენომენის კვლევისას; საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, კერძოდ, სასკოლო დისკურსში, ჩართული საზოგადოების მიერ გამოყენებული ბულინგის ფორმების იდენტიფიცირება.

აღნიშნული მიზნებიდან გამომდინარე განისაზღვრება **ნაშრომის ამოცანები:**

- სოციოლინგვისტური ცნებების განმარტება და მათი როლის განსაზღვრა ბულინგის ფენომენის კვლევის პროცესში;
- ბულინგის სახეობების კლასიფიკაცია და ამ კლასიფიკაციის საფუძველზე ქართულ და ინგლისურ კონტექსტში არსებული მსგავსება-განსხვავებების წარმოჩენა;
- ბულინგის ლინგვისტური თავისებურებების განსაზღვრა და შედარებითი ანალიზის საფუძველზე მსგავსება-განსხვავებების დადგენა ამერიკულ და ქართულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში;
- საგანმანათლებლო დისკურსში ბულინგის მარკერების როლის განსაზღვრა;
- არსებული სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზის (მათ შორის საკანონმდებლო აქტების) და განხორციელებული კვლევების საფუძველზე საგანმანათლებლო დისკურსში ბულინგის გამომხატველი ლექსიკური ერთეულების და არავერბალური გამოხატულებების გამოვლენა და ანალიზი.

ნაშრომის **სამეცნიერო სიახლეს** წარმოადგენს ის, რომ ქართულ საგანმანათლებლო დისკურსში ნაკლებად არის შესწავლილი ბულინგის ფენომენი სოციოლინგვისტურ ასპექტში. ამიტომ ნაშრომში გაანალიზებული ძალადობის, კერძოდ, ბულინგის პრევენციის საკითხები ქართულ და ამერიკულ განათლების მარეგულირებელ დოკუმენტებში, ასევე ბულინგის გამოხატულების ლინგვისტური თავისებურებები, რომელიც შესწავლილ იქნა როგორც ქართული, ისე ამერიკული სკოლების მაგალითზე,

ბულინგის კვლევა ინტერპერსონალურ კომუნიკაციაში და მისი პრაგმატიკული თავისებურებების ანალიზი ნამდვილად წარმოადგენს კვლევის მეცნიერულ სიახლეს.

კვლევის ობიექტია ბულინგი განათლების ქართულ და ინგლისურ დისკურსში, კერძოდ, ნაშრომში წარმოდგენილია ბულინგის გამომხატველი კონკრეტული სიტყვებისა და ფრაზების ლინგვისტური ანალიზი; ქართულ და ამერიკულ სკოლებში ჩატარებული კვლევის ანგარიშების კრიტიკული ანალიზი, ბულინგის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურის, საქართველოს სახალხო დამცველისა და ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებთან დაკავშირებული სხვა ავტორიტეტული ორგანიზაციების ანგარიშები.

ნაშრომის თეორიულ ბაზას წარმოადგენს ბულინგის თემაზე შექმნილი ქართველი და უცხოელი მეცნიერების სამეცნიერო ნაშრომების კრიტიკული ანალიზი (გამყრელიძე, 2003; ღარიბაშვილი, 2019; ადეიშვილი, 2013; ლებანიძე, 2004; Dijk, 1983; Gee, 2011; Fairclough, 2012;; Woods, 2006). ბულინგის ენა (ნადირაშვილი, 2001; Heinemann, 1973; Olweus, 1973; Pikas, 1989; Roland, 1988; Swift, 1997; Whitney & Smith, 1993; Rigby, 1996; O'Moore & Hillery, 1987; Morita, 1985; Davis, 1997; Fraser, 1998; Gales, 2015; Jenkins, 1998 და სხვა).

კვლევის მეთოდოლოგია. სამეცნიერო ნაშრომზე მუშაობის პროცესში გამოყენებულ იქნა კვლევის რაოდენობრივი და თვისებრივი მეთოდები. კერძოდ, კვლევისთვის შერჩეული იქნა შემდეგი მეთოდები:

- ა) სოციოლინგვისტური, ფუნქციურ-სემანტიკური და შედარებითი ანალიზი;
- ბ) ბულინგის პრაგმატიკული თავისებურებების ანალიზი;
- გ) სამეცნიერო ლიტერატურისა და განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტების ანალიზი (სამაგიდე კვლევა);
- დ) საქართველოს და აშშ-ის საჯარო სკოლების მოსწავლეთა გამოკითხვა სპეციალურად შემუშავებული კითხვარის მეშვეობით;

ე) მასწავლებელთა და დირექტორთა ინტერვიუები (ინტერვიუების ჩატარების წინ შემუშავდა ინტერვიუს პროტოკოლი);

ვ) მუშაობა მოსწავლეების ფოკუს ჯგუფებთან.

კვლევა განხორციელდა რამდენიმე ეტაპად:

პირველ ეტაპზე გავანალიზეთ საკვლევ თემასთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურა, ოფიციალურ დონეზე მიღებული დოკუმენტები, სახელმწიფო თუ არასამთავრობო სექტორების მიერ განხორციელებული კვლევების ანგარიშები. კვლევის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და მოცულობითი ნაწილი იყო ბულინგთან დაკავშირებული არსებული მონაცემების თავმოყრა და შესწავლა. ამ პროცესში ურთიერთობა დაგვჭირდა როგორც განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსთან, ასევე უშუალოდ სკოლებთან, მშობლებთან და ამ პრობლემით დაინტერესებულ სამთავრობო თუ არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.

მეორე ეტაპზე დავგეგმეთ კვლევები ქართულ და ამერიკულ სკოლებში. ეს ამოცანა ითვალისწინებდა ამ მიმართულებით არსებული ეროვნული და საერთაშორისო პრაქტიკის გაცნობას და გამოცდილების ანალიზს. ჩვენ კარგად გვქონდა გააზრებული, რომ უცხოური, მათ შორის, აპრობირებული და წარმატებული კვლევის მეთოდების პირდაპირ გადმოღებას და გამოყენებას, შესაძლოა ვერ შეექმნა ობიექტური სურათი. ქართული, ისევე როგორც, ნებისმიერი სხვა ქვეყნის რეალობა, უნიკალურია. ამ უნიკალურობას განაპირობებს, როგორც თანამედროვე ეთნოკულტურული, სოციალური, პოლიტიკური და ა.შ. გარემო, ასევე პრობლემების გენერირების ისტორიული წინაპირობები. ამიტომ, დავეყრდენით რა საერთაშორისო გამოცდილებას, შევიმუშავეთ სპეციფიკური ინსტრუმენტები.

მესამე ეტაპზე, არსებულ სამეცნიერო ნაშრომებზე დაყრდნობით შემუშავებული კვლევის ინსტრუმენტების გამოყენებით მოვახდინეთ მონაცემთა შეგროვება და ბულინგის სოციალური, სოციოლინგვისტური, ფუნქციურ-სემანტიკური, შედარებითი ანალიზი. ასევე განვიხილეთ ბულინგის პრაგმატიკული თავისებურებები. შედარებითი ანალიზისთვის კვლევა განხორციელდა ბათუმის ერთ-ერთ საჯარო სკოლაში და

ამერიკის შეერთებულ შტატებში, მონტანას შტატის ქალაქ *ბოუზმენის* სკოლაში (Gallatin High School). კვლევაში მონაწილეობდნენ ორივე სკოლის 13-15 წლის მოსწავლეები. თითოეული სკოლიდან 20-მა მოსწავლემ უპასუხა სპეციალურად შემუშავებულ კითხვარებს. ასევე ორივე სკოლიდან 6-6 მოსწავლესთან ჩატარდა ფოკუსჯგუფი. პრობლემის უკეთესად წარმოჩენისათვის, ჩაღრმავებული ინტერვიუ განხორციელდა აღნიშნული სკოლების ორ მასწავლებელთან და სკოლის დირექტორებთან. რა თქმა უნდა, დიდი სიფრთხილით ვეკიდებოდით ისეთ ანალიზს, რომელიც ცალსახად მიუთითებს მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებზე და ამავე დროს შიდა სანდოობის საფრთხეების იგნორირებასაც ახდენს. განსაკუთრებული ყურადღება მივაქციეთ ისეთ კორელაციურ ანალიზს, რომელიც დეტალურად განიხილავს პოტენციურ მიკერძოებებს და ამასთანავე, დამაჯერებლად აანალიზებს არსებულ მონაცემებს.

კვლევის პროცესში გათვალისწინებული იქნა კვლევასთან დაკავშირებული ეთიკური საკითხები. კერძოდ, ნებაყოფლობითი მონაწილეობა/ინფორმირებული თანხმობა; ანონიმურობა და კონფიდენციალობა; კვლევის მიზნის გამხელა; კვლევის ანგარიში.

ნაშრომის თეორიული და პრაქტიკული ღირებულება. ნაშრომის თეორიულ ღირებულებას წარმოადგენს საკითხთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურის და განათლების პოლიტიკის დოკუმენტების ანალიზის, აგრეთვე პრაქტიკული კვლევების საფუძველზე გაკეთებული დასკვნები, რაც დაეხმარება განათლების დისკურსის საკითხებით დაინტერესებულ პირებს შემდგომ სოციოლინგვისტურ და ფსიქოლინგვისტურ კვლევებში. ასევე, მიღებული შედეგების გამოყენება შესაძლებელი იქნება განათლების დისკურსის სწავლების დროს. ჩვენი კვლევის სტრატეგია მოიცავდა ბულინგის ენობრივი თავისებურებების კვლევის ანალიზის საფუძველზე ისეთი სისტემური მიდგომების შემუშავებას, რაც დაინტერესებულ მხარეებს (განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლები, თვითმმართველობები, არასამთავრობო ორგანიზაციები, მშობლები) დაეხმარება წარმატებული გამოცდილების განვითარებასა და გამოვლენილი სირთულეების დაძლევაში.

ნაშრომის სტრუქტურა: ნაშრომი შედგება შესავალი ნაწილის, სამი თავის, რომლებიც დაყოფილია პარაგრაფებად, ზოგადი დასკვნების, გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხისა და დანართისაგან.

ნაშრომის I თავში - „განათლების დისკურსის საკითხისათვის“ - განხილულია დისკურსის ცნების რაობა, სხვადასხვა მეცნიერთა შეხედულებები ამ საკითხთან დაკავშირებით; შესწავლილია ენის ფუნქციური როლი დისკურსის ფორმირებაში; კრიტიკულად არის გაანალიზირებული განათლების პოლიტიკის დისკურსი.

II თავში - „ბულინგის კვლევის თეორიული საფუძვლები“ - განხილულია ბულინგის რაობა სხვადასხვა სამეცნიერო ლიტერატურაში. ასევე, გამოკვლეულია, თუ როგორ არის ასახული ბულინგი განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტების დისკურსში. დაზუსტებულია ბულინგის სოციალური ფენომენი.

III თავში - „ბულინგის ენობრივი თავისებურებები ქართულ და ამერიკულ სასკოლო დისკურსში“ - ჩატარებული კვლევის საფუძველზე მოცემულია საქართველოს და აშშ-ის სასკოლო თემის წარმომადგენლების (მოსწავლეების, მასწავლებლების და დირექტორების) მიერ საგანმანათლებლო დისკურსში და ენაში დაფიქსირებული ბულინგის შემცველი ლექსიკური ერთეულების შეპირისპირებითი ანალიზი.

ნაშრომის ზოგად დასკვნებში მოცემულია კვლევის ძირითადი შედეგები. ნაშრომის **დანართში** მოცემულია კვლევის ინსტრუმენტები, კერძოდ, კითხვარები და ჩაღრმავებული ინტერვიუს კითხვები.

თავი 1. განათლების დისკურსის საკითხისათვის

1.1. დისკურსის ცნების რაობა. ტერმინი „დისკურსი“ პირველად ფრანგულ ლინგვისტურ ლიტერატურაში გამოიყენეს და იგი „დიალოგურ მეტყველებას“ ნიშნავდა, თუმცა მოგვიანებით ტერმინმა მეტყველების და ტექსტის მნიშვნელობა შეიძინა (ღარიბაშვილი, 2019). დისკურსი პოლისემიური ტერმინია, ხშირად ტექსტის და გამონათქვამის სინონიმადაც გამოიყენება. ამ ტერმინის შესახებ ცნობები ანტიკურ წყაროებშიც გვხვდება.

მკვლევართა განმარტებით „დისკურსის გენეზისი შეიძლება ლიტერატურაში, საჯარო მეტყველებაში, ენის ფენომენის შესახებ კვლევებში ვეძებოთ. დისკურსის ანალიზის ერთ-ერთ მეცნიერულ წყაროდ, უდავოდ, კლასიკური რიტორიკა, კარგად თქმის ხელოვნება უნდა მივიჩნიოთ“ (ადეიშვილი, 2013:19).

დისკურსის ანალიზის ერთ-ერთი ფუძემდებლის, ჰოლანდიელი მეცნიერის ვან დეიკის მიხედვით დისკურსი შესაძლებელია განვიხილოთ სამი ძირითადი ასპექტით: ა) როგორც ენის გამოყენების საშუალება; ბ) საზოგადოების შეგნებაში გარკვეული წარმოდგენების ჩამოყალიბების, ტექსტების წარმოქმნისა და ინტერპრეტაციის მექანიზმი; გ) სოციალურ კონტექსტში ჯგუფების ან ინდივიდების ურთიერთქმედების საშუალება. დისკურსის შესწავლა, ავტორის აზრით, უნდა მოხდეს საზოგადოების სტრუქტურულ კონტექსტში (Dijk, 1983). დროთა განმავლობაში კონტექსტი მეტნაკლებად მეორდება. ასეთი გამეორებები სიტუაციას ჩვეულ ფორმად აქცევს. გამეორებები ინსტიტუციური გარემოს თავისებურებაა, მათ შორის საგანმანათლებლო დაწესებულების კონტექსტშიც (Gee, 2011). კონტექსტი ცვალებადია და დამოკიდებულია ტექსტის ავტორისა და რეციპიენტის ურთიერთობაზე და სამეტყველო გარემოზე. მოსაუბრის განზრახვა შესაძლებელია პირდაპირი ნათქვამისგან განსხვავებული იყოს. არაპირდაპირი ნათქვამის სწორი ინტერპრეტირებისთვის ადრესატმა უნდა გაითვალისწინოს სხვადასხვა ფაქტორი. კერძოდ, სიტუაცია, საუბრის ლინგვისტური კონტექსტი, საუბრის მიზანი და მოტივი, პრესუპოზიციური ანუ სავარაუდო ცოდნა, რომელიც კომუნიკაციაში ჩართულ პირებს უკავშირდება.

1.2. სიტყვათა შერჩევა განათლების პოლიტიკის ამსახველი დოკუმენტების ტექსტებში.
ენის ფუნქციური როლი ინსტიტუციური დისკურსის ფორმირებაში მნიშვნელოვანია. მაგალითისთვის შესაძლებელია განვიხილოთ განათლების სფეროს მარეგულირებელი დოკუმენტები, სადაც ენა ვალდებულების პირდაპირ, მკაფიო მნიშვნელობას გადმოსცემს. მაგალითად, „მასწავლებელს პროფესიულ სტანდარტში“ გამოყენებული ენა ემსახურება სახელმწიფოს პოლიტიკური მიზნების, კონკრეტულად, მასწავლებლის საკვალიფიკაციო მოთხოვნების მკაფიო წარმოჩენას. მას გააჩნია კონკრეტული

მახასიათებელი (ბრძანებითი კილო, პედაგოგიური ტერმინოლოგია). ასე მაგალითად, „მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტის“ მიზნებში წერია: „მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტი „ზოგადი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის „დ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად, პროფესიული **ვალდებულებების**, ცოდნის, უნარ-ჩვევებისა და ღირებულებების ჩამონათვალის ერთობლიობაა, რომელსაც **უნდა აკმაყოფილებდეს** ყველა თანამდებობის მასწავლებელი“ (მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტი, თავი I, მუხლი 1. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2008 წლის 21 ნოემბრის ბრძანება №1014).

სტანდარტი მასწავლებლის პროფესიულ ვალდებულებებს შემდეგნაირად განსაზღვრავს:

ა) თანასწორობის პრინციპებზე აგებული ფიზიკურად და ფსიქოლოგიურად **უსაფრთხო გარემოს შექმნაზე ზრუნვა** მოსწავლეებთან ერთად და მოსწავლეებს შორის;

ბ) **კეთილგანწყობილი, მოსწავლეთა მამოტივირებელი გარემოს ორგანიზება** უნივერსალური დიზაინის პრინციპების შესაბამისად;

გ) **ყველა მოსწავლის** (მათ შორის, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე (შემდგომში–სსსმ) მოსწავლეების) **ჩართვა სასწავლო პროცესში**;

დ) კულტურული მრავალფეროვნების, დემოკრატიის, სამართლიანობის, კანონის უზენაესობის **აღიარება და პატივისცემა** (მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტი, თავი II, მუხლი 4. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2008 წლის 21 ნოემბრის ბრძანება №1014).

მოცემული დოკუმენტის ტექსტის ენა („უსაფრთხო გარემოს შექმნაზე ზრუნვა“; „კეთილგანწყობილი, მოსწავლეთა მამოტივირებელი გარემოს ორგანიზება“; „ყველა მოსწავლის ჩართვა სასწავლო პროცესში“, „აღიარება და პატივისცემა“) არაა სარეკომენდაციო, არამედ იგი მასწავლებელს პირდაპირ ავალდებულებს რეგულაციების შესრულებას.

ანალოგიური, სავალდებულო ხასიათის მატარებელია, სხვადასხვა სახელმწიფოების განათლების სფეროს მარეგულირებელი დოკუმენტები. მაგალითად, ინგლისში მასწავლებლის პროფესიულ სტანდარტში ვკითხულობთ:

„A teacher must:

Promote good progress and outcomes by pupils

- a) **be accountable** for pupils' attainment, progress and outcomes;
- b) **be aware** of pupils' capabilities and their prior knowledge, and **plan teaching** to build on these;
- c) **guide pupils** to reflect on the progress they have made and their emerging needs;
- d) **demonstrate knowledge and understanding** of how pupils learn and how this impacts on teaching;
- e) **encourage** pupils to take a responsible and conscientious attitude to their own work and study (Teachers' Standards, Guidance for school leaders, school staff and governing bodies, 2013).

„მასწავლებელი ვალდებულია:

ხელი შეუწყოს მოსწავლეებს წარმატებასა და საუკეთესო შედეგების მიღწევაში

ა) იყოს ანგარიშვალდებული მოსწავლის მიღწევებზე, პროგრესსა და შედეგებზე; ბ) გააცნობიეროს მოსწავლის შესაძლებლობები და წინარე ცოდნაზე დაყრდნობით ააგოს სასწავლო პროცესი; გ) დაეხმაროს მოსწავლეებს მიღწეული პროგრესისა და მომავალი საჭიროებების გაცნობიერებაში; დ) იცოდეს და აცნობიერებდეს, თუ როგორ სწავლობს მოსწავლე და რა გავლენას ახდენს ეს ცოდნა სწავლების პრაქტიკაზე; ე) წახალისოს მოსწავლეები, რათა ისინი პასუხისმგებლობითა და კეთილსინდისიერად მოეკიდონ საკუთარ შრომასა და სწავლას“ (Teachers' Standards, Guidance for school leaders, school staff and governing bodies, 2013 (თარგმნილი რ. შავაძის მიერ, შემდეგ- რ.შ.).

განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტების დისკურსის სტილისტური სპეციფიკა მის მიღმა არსებული იდეოლოგიაა. იგი ადამიანთა ჯგუფებს შორის შეთანხმებულად იქმნება, რომელიც იდეოლოგიურ ელემენტებს შეიცავს. დისკურსის

შემქმნელები იდეოლოგიურ ელემენტს დიდი ძალისხმევით შედეგად ანიჭებენ საყოველთაო მიმღებლობის პრინციპს და სხვადასხვა საინფორმაციო წყაროებით ახდენენ მის გავრცელებას, რითაც მას ლეგიტიმაციას სძენენ (Fiske, 1991).

ნაშრომის ამ ნაწილში განსაზღვრულია, თუ როგორ არის სიტყვები შერჩეული ოფიციალური დოკუმენტის ტექსტში ადრესატზე ზემოქმედების მიზნით. აღნიშნული კონცეპტის განსაზღვრის დროს ერთ-ერთი საუკეთესო მიდგომა პარადიგმულ ნიმუშებზე (Paradigm Cases) დაკვირვებაა. პარადიგმული ნიმუშების საფუძველზე დანიელ ო'კიფი (2002) მიიჩნევს, რომ ტექსტში არსებული დარწმუნების პარადიგმა ქვემოთ მოცემული ლექსიკური ერთეულების ელემენტებს შეიცავს:

1. წარმატება (დავარწმუნეთ, მაშასადამე წარმატებულად გავართვით თავი დასახულ ამოცანას);
2. ამოცანა (განვსაზღვრეთ, რისი მიღწევაც გვსურს);
3. თავისუფლება, ადამიანთა თავისუფალი ნება;
4. მიზანი;
5. ცვლილება.

2004 წლიდან სახელმწიფო იწყებს განათლების სისტემის გარდაქმნას, როგორც შინაარსობრივი, ისე სტრუქტურული თვალსაზრისით. სახელმწიფოს მიერ შემუშავდა საკანონმდებლო-ნორმატიული ბაზის მნიშვნელოვანი პაკეტი.

საქართველოში მოქმედი განათლების სისტემის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ჩარჩო სისტემაში მიმდინარე უმნიშვნელოვანეს სტრატეგიულ ცვლილებებს ასახავს. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ზოგადი განათლების სფეროში სახელმწიფოს პოლიტიკის განმსაზღვრელი დოკუმენტი - ზოგადი განათლების ეროვნული მიზნები (დამტკიცებული საქართველოს მთავრობის მიერ. განკარგულება N 8, 2004 წლის 14 ოქტომბერი).

განათლების პოლიტიკის დოკუმენტებში წამოწეულია პერსპექტიულ მომავალთან დაკავშირებული საკითხებიც. სახელმწიფო წარსულის მიღწევების ფონზე გამოხატავს

გრძელვადიან პერსპექტივას განათლების პოლიტიკის დისკურსში. განათლების პოლიტიკური დოკუმენტების მკითხველთა აუდიტორიის დარწმუნება პერსპექტიულ მომავალთან დაკავშირებით სახელმწიფო იდეოლოგიის მნიშვნელოვანი ნაწილია. შესაბამისად დოკუმენტებში სიტყვები *მიზანი, ხარისხიანი განათლება* და ა.შ. ბუნებრივია, გამიზნულად გამოყენებულია, რათა ადრესატებს შეუქმნას სახელმწიფოს მხრიდან პოზიტიურ მომავალზე ზრუნვის განცდა, რომელიც არწმუნებს მათ უკეთესი მომავლის პერსპექტივაში.

„...ზოგადი განათლების მიზანია საქართველოს მოქალაქის აღზრდა და ზოგადი განათლების შემდგომი პროფესიული და საზოგადოებრივი ცხოვრებისათვის მომზადება...“ (საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ N1330).

მნიშვნელოვანია განვსაზღვროთ თუ ვინ ქმნის სასკოლო დისკურსს. სასკოლო დისკურსის შემქნელი ინდივიდები არიან საგანმანათლებლო პოლიტიკის დოკუმენტების ტექსტის ავტორები, ხოლო სასწავლო პროცესში ჩართული ინდივიდების ჯგუფი პასუხისმგებელია ტექსტის ინტერპრეტაციასა და რეგულაციების პრაქტიკაში განხორციელებაზე. შესაბამისად, საგანმანათლებლო საკანონმდებლო ტექსტების განხილვისას მნიშვნელოვანია ხაზი გაესვას იმ საკითხს, რომ მარეგულირებელი დოკუმენტი ადგენს მასწავლებლის მოქმედების ჩარჩოებს, მაგრამ არ აწესებს მკაცრ შეზღუდვებს მოქმედების თავისუფლებაზე. რაც გულისხმობს, რომ მასწავლებლის მიერ სასწავლო პროცესის წარმართვა, საკლასო კონტექსტში გამოყენებული ენა და სწავლების მეთოდები საკანონმდებლო ტექსტის სწორ ინტერპრეტირებაზეა დამოკიდებული.

1.3. საკლასო დისკურსის რაობა. გასული საუკუნის ბოლო წლებში, საკლასო დისკურსის მნიშვნელობა შესამჩნევად შეიცვალა. სწავლება-სწავლის პროცესში შესაფერისი ენის გამოყენებამ ცენტრალური ადგილი დაიჭირა. კრიტიკულად შესწავლის საგანი გახდა ენის ორგანიზება საკლასო გარემოში. მეოცე საუკუნის 90-იანი წლების ბოლოს, ინგლისელი მკვლევრის ბარნეს დუგლასის (Barnes Douglas, 1973)

ნაშრომში „ენა, მოსწავლე და სკოლა“ (Language, the Learner and the School) საკლასო დისკურსის მნიშვნელობას განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო, სადაც სწავლებაში ენის გამოყენების მნიშვნელოვანი როლი გამოიკვეთა. ამ ნაშრომის შექმნამდე, განათლების დარგის მკვლევრები ძირითადად ფოკუსირებული იყვნენ სწავლების მეთოდებზე და პროცესის ორგანიზებაზე. შესაბამისად, კლასში სასწავლო პროცესის დროს მოსწავლისა და მასწავლებლის კომუნიკაციას, როგორც საკლასო დისკურსს, ნაკლები ყურადღება ეთმობოდა.

როგორც აღინიშნა, საკლასო დისკურსის ანალიზის კვლევით განსაკუთრებით სოციოლინგვისტები და ფსიქოლინგვისტები დაინტერესდნენ. მათი ძირითადი მიზანი იყო მასწავლებლისა და მოსწავლის ვერბალური კომუნიკაციის თავისებურებების შესწავლა. რამდენად დაბალანსებული იყო მასწავლებლისა და მოსწავლის ვერბალური კომუნიკაციის ფორმა საკლასო კონტექსტში ურთიერთობის დროს.

ლინგვისტური თვალსაზრისით, მასწავლებლისა და მოსწავლის კომუნიკაციას აქვს სამი განსხვავებული მახასიათებელი: სასწავლო პროგრამის ენა, კონტროლის ენა, და პირადი იდენტობის ენა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მას გააჩნია საკლასო დისკურსის პროპოზიციული, სოციალური და ექსპრესიული ფუნქციები (Cazden, 2001). სამივე მათგანში მკვეთრად გამოიხატება ენის ფუნქცია. შესაბამისად, პარაგრაფში განხილული იქნება კონკრეტულად მოსწავლისა და მასწავლებლის ურთიერთობაში ენის ფუნქცია როგორც საკლასო დისკურსის ერთ-ერთი ელემენტი.

1.3.1. კლასი როგორც ასიმეტრიული თავისებურებების კონტექსტი. ბუნებრივია, სასკოლო გარემოში სწავლების პროცესში კონკრეტული დისციპლინის პარალელურად ხდება სოციალური ნორმების ტრანსფორმირება, რომელიც სკოლის როგორც ინსტიტუციური სტრუქტურის მახასიათებელია. აქედან გამომდინარე, საკლასო გარემოში მოსწავლისა და მასწავლებლის ინტერაქციის დროს წარმოქმნილი დისკურსი სოციალური იერარქიის გამოხატულებას შეიცავს. სასკოლო დისკურსის თავისებურებას სასწავლო პროცესში ჩართული პირების პოზიციური როლი განსაზღვრავს. საკლასო

კონტექსტში მასწავლებელსა და მოსწავლეებს შორის არსებული კომუნიკაცია კონტექსტის სპეციფიკიდან გამომდინარე ასიმეტრიულია. კომუნიკაციის ფორმის განმსაზღვრელი არის მასწავლებელი, რომელსაც თავისი პოზიციური როლიდან გამომდინარე, დისკურსის კონტროლის და მიმართულების მიცემის ძალაუფლება გააჩნია. მასწავლებელი განსაზღვრავს როგორც საკომუნიკაციო თემას, ასევე მოსწავლეების ჩართულობის ფორმას. ს. ვოლშის თანახმად ყველაზე დეცენტრალიზებულ და მოსწავლეზე ორიენტირებულ საკლასო გარემოშიც კი მასწავლებელი განსაზღვრავს თუ ვინ უნდა ისაუბროს, როდის უნდა ისაუბროს, ვისთან უნდა ისაუბროს და ასევე დროსაც, თუ რამდენი ხნით უნდა ისაუბროს (Walsh, 2011).

საკლასო გარემოსთვის, როგორც ფორმალური ურთიერთობის სივრცისთვის, დამახასიათებელია კომუნიკაციის სპეციფიკური ფორმა. შესაბამისად, მოსწავლეები საჭიროებენ ლინგვისტურ უნარებს, რომლებიც საკლასო დისკურსისთვის დამახასიათებელია. ზოგი უნარი მათ საკლასო კონტექსტის მიღმა აქვთ განვითარებული, რომელთა მოდიფიცირება ახალ გარემოში მარტივად ხდება. თუმცა ხშირ შემთხვევაში, სკოლის კონტექსტს მიღმა ათვისებული საკომუნიკაციო უნარები ძირითადად საკლასო დისკურსის დროს უმნიშვნელო და ზოგჯერ შეუფერებელია, ვინაიდან სასკოლო გარემო ქმნის ინტერაქციის კოდს, წესებს, რომელიც მასწავლებლის მიერ არის მართული.

სიტყვის სწორად გამოყენება დამოკიდებულია კონტექსტზე. კონტექსტს კი შესაძლოა ჰქონდეს ფიზიკური საზღვრები, რადგან არასასკოლო კონტექსტში გამოყენებული ენა განსხვავდება სკოლის ლექსიკიდან. ასევე კონტექსტს შესაძლოა ჰქონდეს დისკურსული საზღვრები - სკოლაში საგაკვეთილო პროცესში გამოყენებული ლექსიკა განსხვავდება გაკვეთილის შემდეგ განვითარებული მეტყველებისაგან, მაშინაც კი თუ მასწავლებლისა და მოსწავლის ფიზიკური განლაგება უცვლელია. საკლასო კონტექსტი ჩვეულებრივი გარემოსაგან განსხვავებით დისკურსი მონაწილეებს უქმნის საკომუნიკაციო ფორმას, რომელიც კონტექსტისათვის მიღებულია ნორმად.

ნებისმიერი ინსტიტუციური კონტექსტის დისკურსი ყოველდღიური კომუნიკაციისაგან განსხვავებულია, ინსტიტუციური კონტექსტის დისკურსი არის

სტრატეგიული მეტყველების ფორმა, რომელიც მიზანზე ორიენტირებულია. მოსაუბრის მეტყველებაში გამოიკვეთება მისი პოზიციური როლი. რომელიც მოსაუბრის ლექსიკაშიც ძალაუფლების დემონსტრირებასაც მოიცავს.

თავი 2. ბულინგის კვლევის თეორიული საფუძვლები

2.1. ბულინგის რაობა სხვადასხვა მეცნიერებაში. ყველა კონტექსტში, მათ შორის საგანმანათლებლო დაწესებულების სივრცეში, ბულინგის მიზანი ინდივიდის დაშინება და ბულინგის ობიექტი შესაძლებელია გახდეს ნებისმიერი ინდივიდი. თუმცა რაიმე ნიშნით განსხვავებული ინდივიდები ბულინგის უფრო მეტი რისკის წინაშე არიან. სამეცნიერო ლიტერატურაში ბულინგი დაშინების ფიზიკურ და ფსიქოლოგიურ დევნას გულისხმობს, რომლის მიზანი ინდივიდის მორჩილებაა. თავდაპირველად იგი ყოფით ცნებას წარმოადგენდა, თუმცა დროთა განმავლობაში იგი სოციოლოგიის, ფსიქოლოგიის და პედაგოგიკის კვლევის ობიექტაც გახდა. სკანდინავიელი მეცნიერები ერთ-ერთი პირველთაგანი დაინტერესდნენ ამ პრობლემით (Heinemann,1973; Olweus, 1973; Pikas, 1989). ბულინგის მიმართ ძლიერი სოციალური ინტერესი პირველად შვედეთში მე-20 საუკუნის 70-იან წლებში გამოვლინდა. შვედმა ფიზიკოსმა ჰეინემანმა (Heinemann, 1973) ტერმინი „მობინგი“ („Mobbing“) ერთ-ერთმა პირველმა გამოიყენა რასობრივი დისკრიმინაციის კონტექსტში. მან ეს ტერმინი ცნობილი ავსტრიელი ეთოლოგის კონრად ლორენზის (Konrad Lorenz, 1966), ნაშრომიდან ისესხა. ლორენზი მობინგს ცხოველების ერთი ჯგუფის მეორე, განსხვავებული სახეობის, ცხოველთა ჯგუფზე თავდასხმის ფაქტის გამოსახატად იყენებდა. ჰეინემენი თავის ნაშრომში ტერმინს „მობინგი“ („Mobbing“) იყენებს ადამიანების ჯგუფის სხვა ჯგუფზე თავდასხმის ფაქტის აღწერისას. ყოველდღიურ მეტყველებაში მობინგის ქართულ ეკვივალენტად მიჩნეულია „ლანძღვა“.

ბულინგის საკითხით საფუძვლიანად მე-20 საუკუნის 70-იან წლებში დაინტერესდნენ სკანდინავიელი მეცნიერები (Pikas, 1972; Olweus, 1973). მოგვიანებით ამ ფენომენის შესწავლა სხვადასხვა სამეცნიერო დისციპლინაში და სოციალურ კონტექსტში

მიმდინარეობდა (Whitney & Smith, 1993, Rigby, 1996; O'Moore & Hillery, 1987; Morita, 1985). ოლვეუსის (Olweus, 1973) ნაშრომის შემდეგ, ბულინგის ფენომენის შესწავლა დაიწყო ისეთ დისციპლინებში, როგორცაა პედაგოგიკა, ფსიქოლოგია, სოციოლოგია და კრიმინოლოგია. თუკი ადრეულ წლებში ბულინგი ფიზიკურად ძლიერის მიერ სუსტზე ფიზიკურ ზიანის მიყენებას გულისხმობდა, თანამედროვე გაგებით ბულინგის შინაარსი გაფართოებულია და იგი ფსიქოლოგიურ და ვერბალურ ზიანსაც გულისხმობს.

2.2. ბულინგი განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტების დისკურსში (საქართველოსა და აშშ-ს მაგალითზე).

2.2.1. ბულინგი საქართველოს განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტების დისკურსში. მარეგულირებელი დოკუმენტების ტექსტებს დიდი გავლენა აქვს ინსტიტუციურ გარემოზე, სადაც ტექსტის ენა მოიაზრება, როგორც სახელმწიფო პოლიტიკის ქმედებაში მომყვანი ინსტრუმენტი. მოსწავლეთა უსაფრთხოება სახელმწიფოს განათლების პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილია, რაც საგანმანათლებლო დაწესებულებების მარეგულირებელ დოკუმენტების დისკურსშიც აისახება.

საქართველოს კონტექსტში სასკოლო ბულინგის პრევენციის და მისი გამოვლენის შემთხვევაში სამართლებრივი შეფასების რეგულაციები გადანაწილებულია სხვადასხვა მარეგულირებელ დოკუმენტებში. საქართველოს კანონი „ზოგადი განათლების შესახებ“ კრძალავს სკოლაში ნებისმიერი სახის ძალადობას და ავალდებულებს საგანმანათლებლო დაწესებულებას კანონით გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელებას: *„...დაუშვებელია სკოლაში ძალადობა მოსწავლის ან სხვა პირის მიმართ. ფიზიკური ან/და სიტყვიერი შეურაცხყოფის შემთხვევაში სკოლა ვალდებულია დაუყოვნებლივ მოახდინოს სათანადო რეაგირება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით...“* (საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ, მუხლი 20, N 1330).

საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების მინისტრის 2019 წლის იანვრის №06/ნ ბრძანებით ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის წესი და პირობები განისაზღვრა. აღნიშნული

დოკუმენტი ბულინგის პრევენციისა და რეგულირებისთვის სხვადასხვა ტიპის ვალდებულებებს აკისრებს სკოლას. კერძოდ, სკოლას ვალდებულება აქვს სასწავლო წლის განმავლობაში მოსწავლეებთან ორჯერ მაინც გამართოს საგანმანათლებლო-საინფორმაციო ტიპის შეხვედრები, სადაც განიმარტება ბულინგის არსი და მიეწოდება ინფორმაცია პრევენციული გზების შესახებ. „...სკოლა ვალდებულია სასწავლო წლის განმავლობაში სულ მცირე ორჯერ აწარმოოს მოსწავლეებისთვის საგანმანათლებლო-საინფორმაციო კამპანია, ბულინგისა და კიბერბულინგის წინააღმდეგ...” (ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის წესისა და პირობების დამტკიცების შესახებ საქართველოს განათლების და მეცნიერების მინისტრის 2019 წლის 29 იანვრის ბრძანება №06/ნ). პრევენციულ ღონისძიებებში აღნიშნული დოკუმენტი სასკოლო საზოგადოების, მათ შორის მოსწავლის კანონიერი წარმომადგენლის, ჩართულობის აუცილებლობასაც მოიაზრებს. შესაბამისად აღნიშნული დოკუმენტით სკოლას სასწავლო წლის განმავლობაში მოსწავლის კანონიერ წარმომადგენელთან საინფორმაციო შეხვედრის აუცილებლობა განესაზღვრა, სადაც განიხილება ბულინგის ფსიქოლოგიური გავლენა მოსწავლეზე.

2.2.2. ბულინგი ამერიკის განათლების მარეგულირებელი დოკუმენტების დისკურსში. ამერიკულ კონტექსტში სახელმწიფო და ფედერალური კანონმდებლობა არეგულირებს სკოლაში ნებისმიერი სახის ძალადობას და ავალდებულებს საგანმანათლებლო დაწესებულებას კანონით გათვალისწინებული ქმედებების განხორციელებას:

*“...Schools strive to provide a positive and productive learning and working environment. Bullying, harassment, intimidation, or hazing, by students, staff, or third parties, is **strictly prohibited and shall not be tolerated...**”* (Legal Reference: 10.55.701(2)(f), ARM Board of Trustees; 10.55.719, ARM Student Protection Procedures).

....სკოლები უზრუნველყოფენ პოზიტიურ, პროდუქტიულ სასწავლო და სამუშაო გარემოს. მკაცრად აკრძალული და მიუღებელია სკოლის პერსონალის, მოსწავლეების ან მესამე მხარის მიერ სასკოლო თემის წარმომადგენლის ბულინგი, შევიწროება, დაშინება

ან შეურაცხყოფა... (Legal Rreference: 10.55.701(2)(f), ARM Board of Trustees; 10.55.719, ARM Student Protection Procedurs).

დოკუმენტში არსებული სიტყვები: **strictly prohibited and shall not be tolerated** (მკაცრად აკრძალული და მიუღებელი) ამერიკული განათლების სისტემის ბულინგის გამოვლენის მიმართ პრევენციული და მკაცრ დამოკიდებულებას წარმოაჩენს.

პრევენციული ზომების მიუხედავად, ბულინგის გამოვლენის შემთხვევაში მარეგულირებელ დოკუმენტშივე მოცემულია დეტალური განსაზღვრება სასკოლო თემის თითოეული წევრის მიმართ კანონმდებლობის შესაბამის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებით:

*”... **Students** whose behavior is found to be in violation of this policy **will be subject to discipline up to and including expulsion.** **Staff** whose behavior is found to be in violation of this policy **will be subject to discipline up to and including dismissal.** **Third parties** whose behavior is found to be in violation of this policy **shall be subject to appropriate sanctions as determined and imposed by the District Administrator or the Board...**” (Legal Rreference: 10.55.701(2)(f), ARM Board of Trustees; 10.55.719, ARM Student Protection Procedurs).*

...სტუდენტი, რომელიც დაარღვევს ამ წესებს, დაექვემდებარება საგანმანათლებლო დაწესებულებიდან გარიცხვას. საგანმანათლებლო დაწესებულების პერსონალის მიერ აღნიშნული რეგულაციის დარღვევის შემთხვევაში გათავისუფლება დაკავებული თანამდებობიდან. მესამე მხარე აღნიშნული რეგულაციის დარღვევის შემთხვევაში ექვემდებარება მუნიციპალურ შესაბამის სანქციებს (Legal Rreference: 10.55.701(2)(f), ARM Board of Trustees; 10.55.719, ARM Student Protection Procedurs).

2.3. ბულინგის სოციალური ფენომენი. სკოლებში ბულინგის ფენომენი მრავალმხრივია და იგი შესაძლოა რამდენიმე ფაქტორს უკავშირდებოდეს. ქვეყანაში უმუშევრობის კრიზისს, ბავშვის სწავლა-განვითარებაში მშობლების ზედაპირულ ჩართულობას, ოჯახის წევრების ქცევებს და ცხოვრების დინამიკასა და სტანდარტს. სამეცნიერო ლიტერატურაში ბულინგის რამდენიმე ფორმაა ცნობილი: *ფიზიკური ბულინგი,*

ვერბალური ბულინგი, ურთიერთობითი ბულინგი, რელიგიური ნიშნით გამოხატული ბულინგი, გენდერული ნიშნით გამოხატული ბულინგი, მოსწავლეების მიერ მასწავლებლის ბულინგი და კიბერბულინგი.

უსაფრთხო სასწავლო გარემოს უზრუნველყოფის მიზნით, ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემებში მრავალმხრივი პრევენციული ღონისძიებები გატარდა. მიუხედავად ამისა, სასკოლო სივრცეში ჯანსაღი ურთიერთობების ჩამოყალიბება კვლავ ერთ-ერთ მწვავე პრობლემად რჩება. ასე მაგალითად, სასკოლო კონტექსტში დღემდე პრობლემაა *ბულინგი*. იგი როგორც დაშინების ფორმა, არა მარტო პიროვნების ინდივიდუალური ქცევის გამოხატულებაა, არამედ ეს არის პიროვნების მიერ კონკრეტულ კონტექსტში დამკვიდრებული ქცევების მიბამვაც. უფრო კონკრეტულად რომ ვთქვათ, თანატოლებთან, ოჯახთან და სოციუმის სხვა წევრებთან ურთიერთობის შედეგად მიღებულ გავლენას აგრესორი სხვებთან ინტერაქციის დროს გამოხატავს.

2.3.1. ქართველი და ამერიკელი მოსწავლეები ბულინგის შესახებ (სოციოლოგიური კვლევა). განვითარებადი და განვითარებული სისტემების ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბულინგის პრობლემის შედარებითი ანალიზისთვის ბათუმის N15 საჯარო სკოლაში და ამერიკის შეერთებული შტატებში, მონტანას შტატის ქალაქ ბოუზმენის სკოლაში (Gallatin High School) განხორციელდა მრავალმხრივი კვლევა. კვლევაში მონაწილეობდნენ ორივე სკოლის 14-15 წლის ქართული და ამერიკული სკოლების მოსწავლეები. თითოეული სკოლიდან 20-მა მოსწავლემ უპასუხა სპეციალურად შემუშავებულ კითხვარს. ასევე ორივე სკოლიდან 12 მოსწავლესთან განხორციელდა ჩაღრმავებული ინტერვიუ.

კვლევის შედეგების მიხედვით ჩანს, რომ საგანმანათლებლო სივრცეში ბულინგის პრობლემის მუდმივი აქტუალობიდან გამომდინარე, როგორც საქართველოში, ასევე ამერიკის შეერთებულ შტატებში გამოკითხული მოსწავლეების სრული უმრავლესობა ფლობს ინფორმაციას სასკოლო ბულინგის პრობლემის შესახებ (იხ. სქემა №1).

სქემა 1. სასკოლო ბულინგის შესახებ ინფორმაციის ფლობა

როგორც უკვე აღინიშნა, სამეცნიერო ლიტერატურაში ბულინგის რამდენიმე ფორმაა ცნობილი: *ფიზიკური ბულინგი, ვერბალური ბულინგი, ურთიერთობითი ბულინგი, რელიგიური ნიშნით გამოხატული ბულინგი, გენდერული ნიშნით გამოხატული ბულინგი და კიბერბულინგი*. ჩვენი მიზანი იყო გაგვერკვია ბულინგის რომელი ფორმა უფრო მეტად გავრცელებული სასკოლო სივრცეში. კითხვის ფორმულირებიდან გამომდინარე რესპონდენტებს ერთზე მეტი პასუხის მონიშვნა შეეძლოთ. არჩევანის მრავალფეროვნების მიუხედავად, ქართველმა მოსწავლეებმა პრიორიტეტი თითო პასუხს მიანიჭეს. 55%-ის მოსაზრებით, ბულინგის ყველაზე გავრცელებული ფორმა არის ვერბალური ბულინგი. აგრესიის ეს ფორმა გულისხმობს უშუალოდ პირისპირ ურთიერთობის დროს კომუნიკაციის პროცესში თანამოსაუბრეზე დამამცირებელი ან შეურაცხმყოფელი სიტყვებით ზიანის მიყენებას. ქართველი მოსწავლეების 25%-ის თანახმად, ფიზიკური ფორმით გამოხატული ბულინგი ვერბალურის შემდეგ მეორე ადგილზეა. თანამედროვე ტექნოლოგიების ეპოქაში წამოჭრილი ბულინგის ახალ ფორმა, - კიბერბულინგი, საქართველოში გამოკითხული მოსწავლეების (20%) მიხედვით, ვერბალურ და ფიზიკურ ბულინგზე უფრო ნაკლებად ფიქსირდება ქართულ კონტექსტში. რაც შეეხება ამერიკელი მოსწავლეების პასუხებს, მათი მოსაზრებით (65%) ვერბალური ბულინგი უფრო ხშირია. თუმცა, აქ არის ის განსხვავება, რომ ამერიკელი რესპონდენტების უფრო მეტი რაოდენობა (25%) ასახელებს კიბერბულინგს სკოლის პრობლემად. ხოლო ფიზიკური ბულინგის ფაქტებს რესპონდენტთა მხოლოდ 10% ადასტურებს (იხ. სქემა №2).

სქემა 2. სასკოლო სივრცეში ბულინგის გავრცელებული ფორმები

სასკოლო სივრცეში ბულინგის პრევენციის შესახებ დარგის სპეციალისტების მრავალი მოსაზრება არსებობს. თუმცა, თითქმის არ მოიპოვება მოსწავლეების შეხედულება პრობლემის მოგვარების გზებთან დაკავშირებით.

საქართველოს სკოლის მოსწავლეების 60% მიიჩნევს, რომ საგანმანათლებლო დაწესებულებაში ბულინგის პრევენცია შესაძლებელია, თუ ბულინგის დაფიქსირებული ფაქტების შემთხვევაში აგრესორის მიმართ იქნება სადამსჯელო ღონისძიებები გატარებული. რესპონდენტების 40% კი თვლის, რომ ბულინგის პრევენცია შესაძლებელია, თუ უფროსები დროულად შეამჩნევენ და მოხდება სათანადო რეაგირება.

საქართველოს სკოლის მოსწავლეების მსგავსად, ამერიკელი მოსწავლეების 40% ფიქრობს, რომ საგანმანათლებლო დაწესებულებაში ბულინგის პრევენციას ხელს შეუწყობს მოძალადის სათანადოდ დასჯის შემთხვევები, რაც სავარაუდოდ პოტენციური მოძალადისთვის შემაკავებელი ბერკეტი იქნება. ამავე, რესპონდენტების 25%-ის

მოსაზრებით ბულინგის პრევენცია შესაძლებელია იმ შემთხვევაში თუ უფროსების მხრიდან დროული ჩარევა მოხდება. მოსწავლეების 25% მიიჩნევს, რომ ბულინგის პრევენცია შეუძლებელია. საყურადღებოა ამერიკელი მოსწავლეების მცირე ნაწილის (10%) მოსაზრება, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ბულინგის პრევენციისათვის თავად მსხვერპლმაც უნდა შეცვალოს ქცევა. მსხვერპლის მხრიდან ქცევის შეცვლის ორი ვერსია შეიძლება განვიხილოთ: პირველი, მსხვერპლმა შესაძლოა აგრესორის მოგერიების გზებს მიმართოს, დროულად აცნობოს უფროსებს. ან მეორე, შეცვალოს ქცევა რომლითაც იგი აგრესორის ყურადღებას იწვევს (იხ. სქემა №3).

სქემა 3. მოსწავლეთა მოსაზრებები ბულინგის პრევენციული ზომების შესახებ

ქართული სკოლის გამოკითხული მოსწავლეების 65% ბულინგის პრევენციის ვალდებულებას სკოლის ადმინისტრაციას აკისრებს, 20%-ის აზრით კი ბულინგის აღმოფხვრა აკადემიურ პერსონალს (მასწავლებლებს) შეუძლიათ. ძალიან მცირე ნაწილი 5% ფიქრობს რომ ბულინგის პრევენცია მშობლების პასუხისმგებლობის საკითხია.

ბულინგის პრევენციასთან დაკავშირებით განსხვავებული დამოკიდებულება აქვთ ამერიკელ მოსწავლეებს. რესპონდენტების 50%-ს მიაჩნია რომ ბულინგის მოგვარებაში

მნიშვნელოვანი როლი თავად მოსწავლეებს აკისრიათ. 25% - ის აზრით ბულინგის პრევენცია აკადემიურ პერსონალს, მასწავლებლებს შეუძლიათ. მხოლოდ 15% ფიქრობს რომ ბულინგის მოგვარება სკოლის ადმინისტრაციას პრეროგატივაა, 10% კი პრობლემის პრევენციისთვის მშობლების ჩართულობას მოიაზრებს.

2.3.2. ქართული და ამერიკული სკოლების მასწავლებლებისა და დირექტორების მოსაზრება ბულინგის შესახებ (სოციალური კვლევა). სკოლას ბულინგის პრევენციის ეთიკური და ლეგალური ვალდებულება აკისრია. სკოლის ერთ-ერთი მისიაა ყველა მოსწავლის უსაფრთხოებისა და უფლებების დაცვა. სკოლის მისიის რეალიზება კი დამოკიდებულია „კოლექტიურ ქმედითობაზე“, რომელიც სოციალურ-კოგნიტიური თეორიიდან (Bandura, 1986) წარმოიშვა. კოლექტიური ქმედითობა განსაზღვრულია, როგორც ჯგუფის რწმენა საერთო მიზნების ერთად განხორციელების შესაძლებლობასთან დაკავშირებით. ჯგუფის წევრების ერთიანობა და ნდობა ქმნის საერთო კეთილდღეობას. დარგის სპეციალისტების მოსაზრებით კოლექტიური ქმედებებით შესაძლოა შემცირდეს ან სრულად აღმოიფხვრას ბულინგი (Williams & Guerra, 2011). ზრუნვაზე ორიენტირებულ სკოლის დირექტორს ბულინგის პრევენციის მიზნით შეუძლია მასწავლებელთა პასუხისმგებლობის გაზრდა.

დირექტორის, როგორც აკადემიური ლიდერის, როლს წარმოაჩენს ქვემოთ მოცემული კვლევა, სადაც წარმოდგენილია ქართული და ამერიკული სკოლების დირექტორების შეხედულებები საგანმანათლებლო სივრცეში ბულინგის პრევენციული ზომების შესახებ.

ბუნებრივია სკოლის დირექტორები არიან ის პირები, რომლებიც სკოლაში არსებულ სიტუაციაზე დეტალურ ინფორმაციას ფლობენ. შესაბამისად, კვლევის დროს ერთ-ერთი კითხვა ეხებოდა, თუ რა სახის ბულინგის შემთხვევები ჰქონიათ სკოლაში:

ბათუმის საჯარო სკოლის დირექტორი: „...სასკოლო გარემოს თუ ვგულისხმობთ, ძირითადი შემთხვევები ვერბალური ბულინგია. ფიზიკური ფორმით გამოხატულება

ნაკლებია, თუმცა ხდება ხოლმე. ხშირი ფორმა ალბათ ვერბალური და კიბერბულინგია, რომლის გაკონტროლებაც ყველაზე მეტად გვიჭირს ჩვენ...”

ამერიკის სკოლის დირექტორი (**Principal of Gallatin High School**) ...*ვფიქრობ ადამიანების აღქმა ბულინგთან დაკავშირებით განსხვავებულია. ზოგს მიაჩნია რომ უხამსი კომენტარები ბულინგია. თუმცა რეალური ბულინგი რაც ხშირად ვლინდება კიბერბულინგია. ძირითად შემთხვევაში, ეს სკოლის მიღმა ხდება, მაგრამ ეს გრძელდება მაშინაც, როდესაც მოსწავლეები სკოლაში არიან... (თარგმანი: რ.შ.).*

ორი სკოლის მაგალითზე რომ ვიმსჯელოთ, კიბერბულინგი ორივე სკოლაში ერთ-ერთი მთავარი პრობლემაა. ამერიკული სკოლის დირექტორი სხვა ფორმებს არ ასახელებს, ხოლო ქართული სკოლის დირექტორი ბულინგის ფიზიკურ გამოვლინების პრევენციებსაც ადასტურებს.

ბულინგის პრევენციისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია, სკოლის ადმინისტრაციის მიერ საკუთარი როლის სწორი ხედვა, რაც მოიაზრებს სკოლის კლიმატის კონტროლს, თანამშრომლებთან კოორდინირებულ, პრევენციულ ძალისხმევას, სასკოლო თემის ინფორმირებულობას, თუ როგორ ხდება სასკოლო პრაქტიკაში ბულინგის პროცესებში ადმინისტრაციის ჩარევები.

ქვემოთ გთავაზობთ ქართული და ამერიკული სკოლების დირექტორების შეხედულებებს:

ბათუმის საჯარო სკოლის დირექტორი: *„...სასკოლო თემის ნებისმიერ წარმომადგენელს რომ ჰკითხო ყველა მათგანი იტყვის, რომ მოსწავლეებს ბულინგისაკენ არ მოუწოდებენ. თუმცა ფაქტია რომ მოსწავლეებმა ცუდი სიტყვებიც იციან და არასასურველი ქცევაც ახასიათებთ. ყველაზე ცუდი რაც არის, რომელიც ბულინგის პრევენციას ხელს უშლის, არის ის რომ სასკოლო თემის წევრები არ არიან მჭიდრო კავშირში. მე როგორც სკოლის დირექტორი, ვცდილობ სასკოლო თემის პრობლემის მიმართ გაერთიანებას. ასევე არასასურველი ქცევა თუ გამოვლინდება სკოლაში, რასაც*

უშუალოდ ბულინგის ფორმა ექნება ამ კონკრეტულ კლასში ვთხოვ, რომ ამ საკითხზე გააკეთონ პრეზენტაცია, სადაც წარმოჩნდება დანაშაულის მავნებლური მხარე. ასევე მეორე მექანიზმი რასაც ჩვენ მივმართავთ ხოლმე, არის ფილმის ჩვენება.“

ამერიკის სკოლის დირექტორი (**Principal of Gallatin High School**) ...პირველი რასაც ვაკეთებთ არის ის, რომ ჩვენ გვაქვს უნივერსალური მოლოდინი, რაც გულისხმობს მოსწავლეების ჩვენეულ ქცევას, მოლოდინს, როდესაც ისინი სკოლაში არიან. ჩვენი სკოლის მისია ჩვენი ლოზუნგის ღირებულებებზე დგას GRIT (*be engaged, be respectful, be inclusive, together*). იყავი ჩართული ნიშნავს- ჩვენ გვაქვს სურვილი მოსწავლეები იყვნენ სკოლის და თემის სამსახურში და იყვნენ აქტიური გლობალური მოქალაქეები, ბულინგის პრევენციისათვის მნიშვნელოვანია გამოხატონ პატივისცემა და იყვნენ ინკლუზიურიები, სხვებს კეთილშობილად მოექცნენ და გაამხნეონ ისინი. ჩვენ გვსურს ჩვენი მოსწავლეები გააზრებულად მჭიდროდ თანამშრომლობდნენ სხვებთან და ემბდნენ ადამიანებს, რომლებიც მათგან განსხვავებულნი არიან და მათგან სწავლობდნენ. ეს არის რასაც ჩვენს მოსწავლეებს ვასწავლით, როგორც მოლოდინებს. ეს ყველაფერი მასწავლებლების მიერ დაგეგმილი აქტივობებით გადაეცემათ.

მასწავლებელს მოსწავლეთა სოციალიზაციის პროცესში მნიშვნელოვანი როლი აქვს. იგი ხელს უწყობს საგანმანათლებლო სივრცეში ჯანსაღი ურთიერთობის ჩამოყალიბებას. სასწავლო პროცესში არის გამოწვევები, რომელიც მასწავლებლის მხრიდან ადეკვატურ რეაგირებას საჭიროებს. ერთ-ერთი ასეთი გამოწვევაა ბულინგი, რაც ხშირად მასწავლებლების თანდასწრებით ხდება. შესაბამისად, მასწავლებელს პრევენციული ზომების მიღების სამართლებრივი და მორალური ვალდებულებები აკისრია. სწორედ ამ ვალდებულებების და მასწავლებლის როლის წარმოჩენის მიზნით განვსაზღვრეთ ამერიკელი და ქართველი მასწავლებლის ჩართულობა კვლევაში.

ნებისმიერი ფორმით გამოხატულ აგრესიას აქვს მოტივი. სასკოლო სივრცეში განხორციელებული ბულინგის მოტივზე სამეცნიერო საზოგადოების მოსაზრებები

არაერთგვარია. კვლევის მონაწილე პედაგოგებიც განსხვავებულ მოტივებზე აკეთებენ აქცენტს:

ქართველი მასწავლებელი: „...მოტივი შეიძლება იყოს ოჯახური მდგომარეობა. მე ვერ ვიტყვი რომ მოსწავლეს ასეთი ხასიათი აქვს. ასეთი ხასიათი და თვისებები მას სოციუმის გავლენით უყალიბდება და ხშირად ოჯახში აღზრდის პრობლემამდე მივდივართ...”

ამერიკელი მასწავლებელი: „...ვფიქრობ, მათ ყურადღების ცენტრში ყოფნა ჭირდებათ. ასევე თავად შეიძლება იყვნენ ბულინგის მსხვერპლნი, სახლში ან სკოლაში. შეიძლება ცდილობდნენ კიდევ ყურადღების მიქცევას, რომ დაამტკიცონ, რომ უკანასკნელი ადამიანები არ არიან სკოლაში... (თარგმანი: რ.შ.).

მნიშვნელოვანია კვლევაში მონაწილე მასწავლებლის პერსპექტივით დანახული მექანიზმები. თუ როგორი ფორმით არის შესაძლებელი საგანმანათლებლო სივრცეში ბულინგის პრევენცია:

ქართველი მასწავლებელი: „...კარგად მუშაობს ხოლმე დამრიგებლების მხრიდან რეგულარული საუბრები. კარგი იქნება პრეზენტაციების მომზადება, სადაც ბავშვები იქნებიან ჩართულნი. საკლასო საათი არის ამის საუკეთესო შესაძლებლობა, რა დროსაც დისკუსიის ან ლექციური ფორმით დამრიგებელი მოსწავლეებს გააზრებინებს რამდენად მიუღებელია ბულინგი. მაგალითად, მე როგორც მასწავლებელს, საგანი მიწყობს ხელს. არის თემები რომელიც ჩაგვრის საკითხს ეხება და აი ამაზე დებატები გვექონია, ესეებიც დაგვიჩერია...“

ამერიკელი მასწავლებელი: „...პირველი რასაც ვაკეთებ, ყველას ვეუბნები რომ არ ვიყოთ ცუდი პიროვნებები. ჩემი საგანი (ინგლისური) ისტორიასთან ინტეგრირებული ისწავლება. შესაბამისად, სწავლების პროცესში ბევრი განსხვავებული მოსაზრებების სწავლება გვიჩვეს, რომელიც ღირებულია. ამიტომ ჩვენ ვასწავლით, რომ შეგიძლია

შეწინააღმდეგო გამოთქმულ აზრს მაგრამ არა პიროვნებას. ასევე თუ ბუღინგის პრეცედენტები დაფიქსირდა, მოსწავლეებთან კომუნიკაციით ჯერ შევისწავლით ბუღინგის ფორმას, მიზეზებს და შემდეგ ჩემს კოლეგებთან ერთად შევიმუშავებთ აქტივობებს, რომელსაც პოზიტიური გავლენა ექნება როგორც მსხვერპლზე ასევე აგრესორზეც...“ (თარგმანი: რ.შ.).

ამრიგად, ბუღინგის, როგორც ძალადობრივი ქმედების ფორმისა და საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი სოციალური ფენომენის, შესწავლა სოციალური კონტექსტშია შესაძლებელი, სადაც გასათვალისწინებელია სოციოლინგვისტური ცვლადები, როგორცაა, სოციალური კლასი, გენდერი, ასაკი, სქესი, ეთნიკური ჯგუფი და სხვ. აღნიშნული ცვლადები საგანმანათლებლო დისკურსში ბუღინგის ფენომენის ლინგვისტური ანალიზის სრულყოფილად გააზრების შესაძლებლობას გვაძლევს.

თავი 3. ბუღინგის ენობრივი ანალიზი დაფუძნებული ქართულ და ამერიკულ სკოლებში ჩატარებულ კვლევაზე

3.1. ბუღინგის სახეები ქართულ სასკოლო დისკურსში და მათი ენობრივი თავისებურებები. დაშინება მინიმუმ ორი მხარით არის წარმოდგენილი: მოძალადე - აგრესორი და მსხვერპლი - დაშინების ადრესატი. აგრესორი არღვევს სოციალურ ნორმებს და ცდილობს თავისი ძალაუფლების დემონსტრირებით მსხვერპლზე ზემოქმედებას. სასკოლო კონტექსტში ბუღინგის მსხვერპლი შეიძლება გახდეს ნებისმიერი მოზარდი, მაგრამ განსაკუთრებით დაუცველები არიან ბავშვები, რომლებიც განსხვავდებიან თავიანთი თანატოლებისგან გარეგნული მახასიათებლებით, სოციალური სტატუსით, რელიგიური მიკუთვნებულობით, ეთნიკური წარმომავლობით და ა.შ. ბუღინგის მოტივაცია კი მრავალფეროვანია – შურისძიება, კონკურენცია, მიუღებლობა, მორჩილება ლიდერისადმი, სამართლიანობის აღდგენა და სხვა.

3.1.1. რელიგიური ნიშნით გამოხატული ბულინგი. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო ნორმატიული აქტები, საქართველოს კონსტიტუცია, „საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ“ ცნობს საზოგადოების რელიგიურ მრავალფეროვნებას და სასკოლო საზოგადოებას თავისუფალი არჩევანის ხელშეუხებლობისკენ მოუწოდებს, სასკოლო სივრცეში განსხვავებული რელიგიის მქონე მოსწავლეთა მიმართ დაშინების ფაქტები არც თუ ისე იშვიათია. მაგალითად, ეთნორელიგიური ნაციონალისტური იდეოლოგიის გავლენით, ზოგიერთი მასწავლებელი ეროვნებით ქართველად მხოლოდ მართლმადიდებელს მიიჩნევს და განსხვავებული რელიგიური მრწამსის მქონე მოსწავლეების მისამართით ღირსების შეურაცხმყოფელ და დამამცირებელ ლექსიკას და სხვადასხვა ლინგვისტურ ხერხებს იყენებენ, ხშირ შემთხვევაში დისფემიზმებს.

მაგალითი 1. მასწავლებელი მოსწავლეებს: „თქვენ გეუბნებით, კლასში არის არამართლმადიდებელი მოსწავლე? თუ არის, ადგეს ფეხზე!“.

მაგალითი 2. მასწავლებელი მოსწავლეს: „თუ იცი შენ, ვინც ქრისტიანი არ არის, ყველა ჯოჯოხეთში მოხვდება“.

როგორც წესი, მეორე პირის ნაცვალსახელების გამოყენება ბრძანებით წინადადებას ახასიათებს. მოცემულ მაგალითებში კონკრეტული ადრესატი არის მოსწავლე, რომელზეც მასწავლებელი ცდილობს ემოციური ზეწოლა მოახდინოს. მეორე პირის ნაცვალსახელების გამოყენებით მოსაუბრეს მეტი კონკრეტულობა შემოაქვს ნათქვამში, რათა მხარე დაარწმუნოს თავის სერიოზულობაში და გაზარდოს ზემოქმედების ხარისხი.

3.1.2. გენდერული ნიშნით გამოხატული ბულინგი. საზოგადოებაში დამკვიდრებული სტერეოტიპული აზროვნების ერთობლიობა განსაზღვრავს ინდივიდის მიერ აღქმულ გენდერულ როლებს. ამ კუთხითაა მნიშვნელოვანი კონტექსტის გაანალიზება, სადაც მამაკაცებსა და ქალებს განსხვავებული როლები ენიჭებათ. ნებისმიერ საზოგადოებაში გენდერული როლი განსაზღვრულია სოციო-კულტურული ნორმებით და სხვადასხვა

კულტურის მიერ განპირობებულ ქცევებს გულისხმობს, რომლებიც მასკულიურად (კაცურ) ან ფემინურად (ქალურ) არის მიჩნეული. გენდერული ნიშნით დაშინების ავტორი შესაძლოა იყოს როგორც მოსწავლე, ასევე მასწავლებელიც. სასკოლო საზოგადოება გარკვეულ ვალდებულებად მიიჩნევს ფემინური და მასკულიური როლების დაკანონებას და კონტროლს, რაც გენდერულად სეგრეგირებული სასკოლო გარემოს შექმნის მცდელობას წარმოადგენს.

მაგალითი 1: *„ჩემს კლასელებს ადრე დაუბოხდათ ხმა, მე დღესაც ბავშვის ხმა მაქვს. ამის გამო კლასელები სიცილით „ქლაჩუნას“, ხან კი „ქალოიას“ მეძახიან“.*

მაგალითი 2. *მასწავლებელი მოსწავლე ვაჟს: “გოგო ხარ, საყურე რომ გიკეთია? რა ოჯახში იზრდები?”.*

3.1.3. სოციალური ნიშნით გამოხატული ბულინგი. დაბალი სოციალური სტატუსის გამო მოზარდი ხშირად ვერ იღებს სხვებისგან პატივისცემას და აღიარებას. იგი შესაძლოა უამრავი ქცევითი და სასწავლო პრობლემის წინაშე აღმოჩნდეს. თუ მოზარდის სოციალური სტატუსი დაბალია, იგი მიუღებელი, გამომწვევი ქცევით ეცდება ჯგუფში თავის დამკვიდრებას. ასეთ შემთხვევაში ვლინდება სერიოზული პრობლემები, რომელთა გადაჭრა მხოლოდ ჯგუფში მისი პოზიტიური მდგომარეობის შეცვლით იქნება შესაძლებელი. დაბალი სოციალური სტატუსის მქონე მოსწავლეებზე თანატოლების მხრიდან დაცინვა, მეტსახელით მოხსენიება ნორმადაა მიჩნეული.

მაგალითი 1. მოსწავლე თანატოლებს: *„ამასთან როგორ მეგობრობთ? იცით, ამის ბებია ბაზარში ჩუსტებს ყიდის, თუ ამასთან იმეგობრებთ ყველა დაგცინებთ“*, *„იცით ეს რა ოჯახის შვილია?“* (ინტერნეტ წყარო).

გარდა ამისა თავად მასწავლებლების მხრიდან ხდება ამ კატეგორიის მოსწავლეების მიმართ ნეგატიური განწყობების დემონსტრირება და მათ მეტყველებაში დამამცირებელი ლექსიკა და ეპითეტი შეინიშნება:

მაგალითი 2. ერთ-ერთი მცირე საოჯახო ტიპის სახლში მცხოვრებ მოსწავლეს სკოლის ადმინისტრაცია და მასწავლებელი „ბავშვთა სახლის ბინადრის“ ეპითეტით მოიხსენიებს (ინტერნეტ წყარო).

3.1.4. მოსწავლეების მიერ მასწავლებლის ბულინგი. მოსწავლეების მიერ მასწავლებლის ბულინგის ემპირიულად შესწავლა პირველად 1990-იან წლებში ფინეთში დაიწყო (Kivivuori, 1996). აღნიშნულმა პრობლემამ მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში გაერთიანებული სამეფოს სამეცნიერო საზოგადოების ყურადღებაც მიიპყრო (Terry, 1998; Pervin and Turner, 1998). მეცნიერთა მიერ სხვადასხვა პერიოდში განხორციელებული კვლევების საფუძველზე მასწავლებლის მიმართ მოსწავლის ქცევები განისაზღვრა როგორც ბულინგის ფორმა.

მოსწავლეთა მხრიდან მასწავლებლის მიმართ დაშინების ვერბალური გამოხატულების შემთხვევაში დამახასიათებელია პერფორმაციული ზმნების გამოყენება; მაგალითად: „*გეუბნებით, გაფრთხილებთ...*“ პერფორმაციული/ბრძანების შესრულების გამოხატველი/ ზმნა ხაზს უსვამს ავტორის განზრახვის სერიოზულობასა და ამავდროულად, არწმუნებს მუქარის ადრესატს გამონათქვამის შესრულების მაღალ ალბათობაში.

3.1.5. კიბერბულინგი. კიბერბულინგი თანამედროვე კომპიუტერული ტექნოლოგიების გამოყენებით ფარულ ან ღია დაშინებას გულისხმობს. ვირტუალურ სივრცეში ინდივიდების ტერორს და დაშინებას შესაძლოა საფუძვლად სხვადასხვა მიზეზი ჰქონდეს. მათ შორის შეიძლება იყოს, მათი გარეგნობა, რელიგიური თუ ეთნიკური კუთვნილება ან განსხვავებული შეხედულებები.

ოლვიუსის აზრით (2003), სოციალურ მედიაში არსებული დისკურსის ძალაუფლების კონცეფციისგან გამიჯვნა შეუძლებელია. ძალაუფლებას დისკურსის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი როლი აქვს. ძალაუფლება არის მექანიზმი, რომელსაც სოციალური ჯგუფები სხვების აზრებისა და ქმედებების კონტროლისთვის იყენებენ. ზოგადად სოციალურ მედიას აქვს სხვების აზრებისა და ქმედებების არაპირდაპირი

გზით კონტროლის პოტენციალი. იგი გამოიყენება დომინანტი ჯგუფის ან პირის ძალაუფლების რეალიზების მექანიზმად. ამავდროულად, სოციალურ მედიაზე წვდომა ყველას გააჩნია. თუმცა არსებობს ამ მოსაზრების საწინააღმდეგო მოსაზრებაც, კიბერ სივრცეში მოძალადედ შეიძლება იქცეს ის ადამიანიც, რომელიც არ გამოირჩევა ფიზიკური ძალით ან არ გააჩნია რაიმე სახის ძალაუფლება. პირიქით, შესაძლოა თავად ყოფილიყო ძალადობის მსხვერპლი. ამიტომ, ურთიერთობის ამგვარი ფორმა შესაძლოა, დამახინჯებული ქცევით საზოგადოებაში თვითდამკვიდრების მცდელობა იყოს. შესაბამისად, არ არის გამორიცხული, რომ ვირტუალურ სივრცეში მოძალადე რეალურ გარემოში აგრესორი ადამიანის შთაბეჭდილებას არ ტოვებდეს.

კიბერბულინგი, როგორც ძალადობრივი ფორმა, მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაა, რომელიც შესაბამისი კანონით რეგულირდება. კიბერ დანაშაულის საკითხების მთავარ მარეგულირებელ საერთაშორისო დოკუმენტს წარმოადგენს ევროპის საბჭოს 2001 წლის *კონვენცია კიბერ დანაშაულის შესახებ*, რომლის რატიფიცირებაც საქართველომ 2012 წელს მოახდინა. აღნიშნული დოკუმენტი განსაზღვრავს კიბერ სივრცეში ჩადენილ იმ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებებს, რომლის დასჯადაც გამოცხადება ევალება კონვენციის ყველა წევრ სახელმწიფოს.

ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ყოველწლიურად სხვადასხვა ხასიათის კიბერბულინგი ვლინდება. ძირითად შემთხვევებში, მსხვერპლის მიმართ არის მუქარის შემცველი ტექსტები, რომელიც აგრესორის აშკარა თუ ფარულ დაშინებას შეიცავს.

3.2. ბულინგის ენობრივი ანალიზი დაფუძნებული ქართულ და ამერიკულ სკოლებში ჩატარებულ კვლევებზე. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, *სასკოლო ბულინგი* - არის სასკოლო კონტექსტში გავრცელებული დაშინების ფორმა. იგი მსხვერპლის დამცირების და მასზე ფსიქოლოგიური ძალადობის ხასიათს ატარებს. მისი გამოხატვის ფორმებია: დაშინება, შეურაცხყოფა, დაცინვა, ღირსების შელახვა.

აგრესორი მსხვერპლის მისამართით იყენებს სხვადასხვა ლინგვისტურ ხერხებს, რითაც იგი გარკვეულ ძალას სძენს საკუთარ ნათქვამს (კონკრეტულ ტექსტს). აღნიშნული ტექსტები, მზა ფრაზები, საზოგადოების კონკრეტულ წრეებში დომინირებს, და გამოხატავს ამ საზოგადოებისთვის დამახასიათებელ ცნობიერებას. შესაბამისად, წინამდებარე პარაგრაფში განხილულია ბულინგის ვერბალური გამოხატულების სხვადასხვა მაგალითები (დაშინების შემცველი სიტყვები, ფრაზები და წინადადებები), გაანალიზებულია ლინგვისტურ ჭრილში ვერბალური ბულინგის გამოხატვის ის ფორმები, რომლებიც დამახასიათებელია *საქართველოს და ამერიკის შეერთებული შტატების* ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულების კონტექსტისათვის. კერძოდ, ნაშრომში წარმოჩენილია ლინგვისტური ხერხები, რომელსაც აგრესორი მსხვერპლის მიმართ თავისი განზრახვის რეალიზებისთვის იყენებს.

როგორც კვლევის შედეგებმა აჩვენა, ინდივიდის ფიზიკური განსხვავებულობა არის ბულინგის ერთ-ერთი მიზეზი. ფიზიკურ განსხვავებულობაში შეიძლება მოიაზრებოდეს კონკრეტულ სოციუმში ჩამოყალიბებული ნორმა, ასაკთან შესაფერისი სიმაღლე, წონა, კანის ფერი და ა. შ. ქართულ კონტექსტში კვლევის მონაწილეები ფიზიკურად განსხვავებული მახასიათებლების მქონე პირების მიმართ ბულინგის გამომხატველ სალანძღავ და დამამცირებელ სიტყვებს იყენებენ:

„...მსუქან გოგოებს ბიჭები ხშირად მიმართავენ: - რას გავხარ ძროხა! ან ბეჭემოთივით ტანი გაქვს... ბიჭების შემთხვევაში მსუქან ბიჭზე გამიგონია ღორივით ხარ ჩასუქებული! შავგვრემან გოგოს ან ბიჭს ზანგს ეძახიან ხოლმე, ხოლო შეუხედავ გოგოს ან ბიჭს მახინჯს...“.

ისევე როგორც ქართულ რეალობაში ამერიკელ მოზარდებშიც ბულინგის ერთ-ერთი მაპროვოცირებელი ფაქტორი ფიზიკური განსხვავებულობაა (კანის ფერი, წონა, სიმაღლე...).

„...ბევრი არ მახსენდება, თუმცა არის შემთხვევები როდესაც შავკანიან სტუდენტებს (Negroes) **ზანგებს** ეძახიან. ხშირად მსუქან ადამიანებს ეძახიან: **fatty, lump, tub, fatso** და ასე შემდეგ...”.

კვლევაში მონაწილე ქართული და ამერიკული სკოლების მოსწავლეების პასუხებიდან გამომდინარე შესაძლებელია გამოიკვეთოს ის განსხვავება, რომ ქართულ კონტექსტში ინდივიდების ჭარბი წონის გამო მათი დამცირება სხვადასხვა *მეტაფორების* და *შედარებების* გამოყენებით ხდება. კონკრეტულად ინდივიდის ცხოველთან შედარება ხდება, რაც ადრესატის მიერ დამამცირებლად აღიქმება. ზემოთ ხსენებულ სიტყვებს, მოსწავლეთა სუბკულტურაში აქვს ნეგატიური *კონოტაციური* მნიშვნელობა, რომელსაც მსხვერპლი შეურაცხყოფად აღიქვამს. რაც შეეხება ამერიკულ კონტექსტში დამკვიდრებულ *სლენგებს*, რომლებიც ჭარბწონიანი მოსწავლეების მიმართ გამოიყენება, შინაარსობრივად არ შეიცავენ ადამიანის ცხოველთან შედარებებს. თუმცა, თითოეული სიტყვა რაიმეს სიჭარბის, ზედმეტი რაოდენობის ასოციაციას ქმნის: **fatso** - **ცხიმიანი** (Offensive meaning: a fat person – by Merriam Webster), **lump-გროვა** (Slang: a person who is heavy and awkward - by Merriam Webster), **tub -კასრი** (Offensive meaning: a fat person - by Merriam Webster).

საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში, სადაც კვლევა ჩატარდა, შავკანიანი მოსწავლეები არ სწავლობენ, თუმცა შავგრემანი მოსწავლეების მიმართ ხშირია დამამცირებელი *სლენგი* „ზანგი“, თუმცა ქართველი ბავშვები ამერიკელ მოსწავლეებთან შედარებით არ აღიქვამენ განსაკუთრებით მტკივნეულად (ისტორიულად საქართველოში რასიზმის პრობლემის არარსებობის გამო). ამერიკულ სკოლებში ბუნებრივია აფრო-ამერიკელი მოსწავლეებიც სწავლობენ. მათ მიმართ დამამცირებელი სიტყვა „Negro” და განსხვავებული შეფერილობის კანის მქონე მოსწავლეებში ამ კონკრეტული სიტყვით მიმართვა უარყოფით კონოტაციას ატარებს.

ქართულ კონტექსტში საბჭოთა კავშირის სისტემის დაშლის შემდეგ სასკოლო ფორმები რიგ სკოლებში (სკოლა არეგულირებს შინაგანაწესის მიხედვით) სავალდებულო

აღარ არის. უნდა აღინიშნოს, რომ მოსწავლეების ჩაცმულობის სტილი როგორც ფიზიკური განსხვავებულობის კატეგორია ხშირად არის ბულინგის გამომწვევი მიზეზი. ამ შემთხვევაში ბულინგის მსხვერპლი ორივე სქესის ინდივიდები არიან, რომელთაც სოციალური მდგომარეობიდან გამომდინარე, თანატოლების შესაბამისად (მოდურად) ვერ აცვიათ. აღნიშნულ პრობლემაზე საუბრობს კვლევაში მონაწილე ქართველი მოსწავლე:

„...ჩემი აზრით ყველას რაც მოსწონს ისეთი ტანსაცმლის ჩაცმა შეუძლია. ადრე ხომ იყო სკოლაში ფორმას ყველა მოსწავლე იცვამდა, ჩვენ ეს მოთხოვნა არ გვაქვს და ამიტომ ყველა განსხვავებულად ჩაცმული დავდივართ სკოლაში. თუმცა ამის გამო ხშირად აყენებენ ბავშვები ერთმანეთს შეურაცხყოფას. მაგალითად, ჩემი კლასელები ჩაცმულობის გამო ხშირად ერთმანეთს „ბომეს“ ან „ციგანს“ ეძახიან.

კვლევის მიხედვით, მოსწავლეების ჩაცმის სტილი საქართველოს კონტექსტში ბულინგის ერთ-ერთი მაკროვოცირებელი ფაქტორია. რუსული აბრევიატურა БОМЖ (без определенного места жительства) უწოდებენ უსახლკარო ადამიანს რომელიც სხვებისგან უსუფთაო სამოსით გამოირჩევა. შესაბამისად, სიტყვას БОМЖ მოსწავლეთა სუბკულტურაში შინაარსი გაუფართოვდა, იგი როგორც *სლენგი* განსხვავებული ჩაცმულობის გამო დაცინვის მოტივით ინდივიდის დასამცირებლად გამოიყენება. ხოლო, სიტყვა „ციგანი“ ბოშების მიმართაც დისკრიმინაციული ტერმინია. ბოშა ბავშვების ჩაცმულობიდან (უსუფთაო სამოსი) გამომდინარე სიტყვა ციგანის როგორც *სლენგის*, პიროვნების მიმართ გამოიყენება მასში უარყოფით განცდებს იწვევს.

ამავდროულად, ქართულ სკოლებში ბულინგის მსხვერპლი არიან ის მოსწავლეებიც, რომლებიც ჩაცმულობის განსხვავებული სტილით (ექსტრავაგანტული, ტრენდული) იქცევენ სხვების ყურადღებას.

„...გოგოებს რომლებიც გამომწვევად ჩაიცვამენ ხშირად ბიჭები მიმართავენ ბიჭ, ან ირონიით აუ რა მაგარი ნაშა...“.

თინეიჯერების მეტყველებაში ინგლისური ენის გავლენით ხშირია *ბარბარიზმების* გამოყენება. მაგალითად, ამ კატეგორიას მიეკუთვნება დამამცირებელი ბარბარიზმები „ბიჩ“ და „ნაშა“ რაც მსუბუქი ყოფაქცევის ქალს ნიშნავს.

ჩაცმის სტილის გამო ბულინგი არა მარტო ქართულ კონტექსტში, არამედ ამერიკელ მოსწავლეებთანაც აქტუალურია:

*„...ბიჭების გარეგნობაზე ან ჩაცმის სტილზე ბულინგი არ არის ხოლმე. ზოგადად, მათ არჩევანზე ან გემოვნების გამო არ ხდება დაცინვა. თუმცა გამომწვევად ჩაცმული გოგონების მიმართ მსმენია სიტყვები როგორცაა: *whore, slut, hoe...*“.*

როგორც კვლევამ აჩვენა, ამერიკელი მოსწავლეების აზრით ჩაცმის სტილი ბულინგის განსაკუთრებულად მაპროვოცირებელი ფაქტორი ნაკლებად არის. თუმცა გოგონების ჩაცმულობის განსხვავებული სტილით (ექსტრავაგენტული, ტრენდული) რიგ შემთხვევებში ადგილი აქვს ბულინგს. არის ფაქტები როცა განსხვავებულად ჩაცმულ გოგონებს მიმართავენ სიტყვებით: ***whore*** (a person who engages in sexual intercourse for pay-by Merriam Webster), ***slut*** (someone who has many sexual partners —usually used of a woman - by Merriam Webster), ***hoe*** (generally a woman, who is promiscuous- by Merriam Webster). აღნიშნული სიტყვები დამამცირებელი შინაარსის მატარებელი *სლენგია* და ამორალურ ქალს ნიშნავს. შესაბამისად, აგრესორის მიერ ამ სიტყვების გამოყენება მსხვერპლის დამცირების მიზანს ემსახურება.

ნებისმიერ საზოგადოებაში გენდერული როლი განსაზღვრულია სოციო-კულტურული ნორმებით და სხვადასხვა კულტურის მიერ განპირობებულ ქცევებს გულისხმობს. საზოგადოებაში დამკვიდრებული გენდერული როლების შესახებ წარმოდგენები სასკოლო ბულინგის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზეზი ხდება. გენდერული გამოხატვის ნიშნით ბულინგი სქესისთვის არსებული მოლოდინებისგან განსხვავებული გარეგნობის, მანერების, ჩაცმის სტილის მქონე პიროვნების მიმართ განხორციელებულ ძალადობას გულისხმობს:

„... კლასში 28 მოსწავლე ვართ, არიან ისეთებიც, რომლებიც სხვებს ხშირად ჩაგრავენ. ძირითადად ბიჭები ფიზიკურად უსწორდებიან სხვა ბიჭებს, რომლებიც მაგალითად კარგად სწავლობენ, მათთან ერთად მოსაწევად არ დადიან, ან უფრო მეტად გოგოებთან მეგობრობენ. ასევე ჩაგრავენ ფიზიკურად სუსტ ბიჭებს რომლებიც, „მამაკაცურად“ არ იქცევიან. ასეთ მოსწავლეებს „გეის“ ან „ცისფერს“ ეძახიან...“.

„...ყველაზე მეტად გავრცელებული სიტყვები რომლებიც მახსენდება არის **fat** ან **faggot**, რომლებსაც ლგბტ-ქვიარ თემის წარმომადგენლების შეურაცხყოფისთვის იყენებენ...“.

მოცემულ სიტუაციაში საინტერესოა ქართულ და ინგლისური კონტექსტში დამკვიდრებული *სლენგის* შედარება. მაგალითად, ამერიკულ კონტექსტში ჰომოსექსუალი პიროვნების მიმართ შეურაცხყოფის მოტივით გამოყენებული სიტყვა „გეი“ სექსუალური ორიენტაციის აღმნიშვნელი სიტყვაა და თუ ინდივიდი ამ თემის წარმომადგენლად თვლის თავს, ასეთ შემთხვევაში შეურაცხყოფელ კონოტაციას იგი არ შეიცავს. თუმცა, თუ პიროვნება ტრადიციული სექსუალური ორიენტაციის საზოგადოების წევრია, ბუნებრივია მას სიტყვა *გეის* მიმართ მიმღებლობა არ ექნება. მაგრამ მიუხედავად პიროვნების სექსუალური ორიენტაციისა სიტყვები **fat** და **faggot** (a gay person —used as a term of abuse and disparagement - by Merriam Webster) დამამცირებლად აღიქმება.

რაც შეეხება ქართულ კონტექსტში გამოყენებულ სლენგს „**ცისფერი**“, იგი ტრადიციული ორიენტაციის მქონე პირების მიერ ჰომოსექსუალების და სოციალურ გენდერული როლისთვის შეუსაბამო ვიზუალის მქონე პირების დაკნინების მიზნით გამოიყენება.

მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე ადამიანის ჩამოყალიბებაში განსხვავებული შეხედულებების მიმართ მიმღებლობა სწავლების ერთ-ერთი მიზანია. განსხვავებული აზრის არსებობა მაინც რჩება მოსწავლეთა შორის ბულინგის პრობლემად. ამ მოსაზრებას ადასტურებს კვლევაში მონაწილე ქართული სკოლის დირექტორი: „...*განსხვავებული*

აზრის მქონე მოსწავლეები კი შეიძლება უფრო ხშირად გახდნენ ბულინგის მსხვერპლნი ვიდრე ფიზიკური ნაკლის მქონე ან სსსმ მოსწავლეები. ჩემი აზრით, დღევანდელ თაობას მსგავსი მოსწავლეების მიმართ მიმღებლობა გაცილებით მეტი აქვთ...

მოსწავლე „...როდესაც გაკვეთილზე მასწავლებელი კითხვას სვამს მხოლოდ ერთი და იგივე მოსწავლეები პასუხობენ ხოლმე, ხშირად მათი პასუხები არასწორია ან ალოგიკურია, მაგრამ ამის გამო მათ არავინ აყენებს შეურაცხყოფას. თუმცა მოსწავლეთა ნაწილი მუდმივად ჩუმად არის. თუ ისინი მასწავლებლის კითხვებს პასუხს გასცემენ და არასწორი ან განსხვავებული შეხედულება ექნებათ მათ მიმართ სხვები გამოთქვამენ ხოლმე რეპლიკებს, როგორცაა: **ხისთავა, დებილი, სულელი, იდიოტი**, და ა.შ.

ზემოთ აღნიშნულ სლენგს შეურაცხმყოფლად აღიქვამენ ბულინგის მსხვერპლი ინდივიდები. ვინაიდან სიტყვები: **ხისთავა, დებილი, სულელი, იდიოტი**, ასოცირდებიან გონებრივ ჩამორჩენასთან.

„...განსხვავებული აზრის პატივისცემა აუცილებელია, თუმცა ამის მიუხედავად იმ მოსწავლეების მიმართ, რომლებსაც განსხვავებული აზრი ან შეხედულებები აქვთ კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებით, მათ უწოდებენ: **nerd, retard, dope, doofus, poser...**“.

ქართულ და ამერიკულ სასკოლო კონტექსტებში ზემოთ აღნიშნული სიტყვები განსხვავებული აზრის მქონე მოსწავლეების მიმართ უარყოფით შინაარსს შეიცავს. მაგალითად, ინგლისური სიტყვა **nerd** არის სლენგი, რომელსაც ინტელექტუალ, მაგრამ მკვეთრად ასოციალური ადამიანის მიმართ იყენებენ (an unstylish or socially awkward person - by Merriam Webster). სიტყვა **retard** თავისი დერივაციული მნიშვნელობით *შეფერხებას* ნიშნავს. თუმცა ბულინგის დროს ამ სიტყვას დამამცირებელი შინაარსის მნიშვნელობით იყენებენ, რაც ადამიანის გონებრივ ჩამორჩენას გულისხმობს (offensive : a foolish or stupid person - by Merriam Webster). ინგლისური სიტყვა **dope**-ის ძირითადი მნიშვნელობა არალეგალური წამალია (მარიხუანა ან ჰეროინი), თუმცა შეურაცხმყოფელ კონტექსტში სიტყვის შინაარსი განსხვავებულია და სულელ, გამადიზიანებელ პიროვნებას ნიშნავს (informal: a stupid person - by Merriam Webster). **Doofus** - მისი

პირდაპირი მნიშვნელობით არის სლენგი, რომელსაც არასრულფასოვანი პირის მისამართით იყენებენ (*slang: a stupid, incompetent, or foolish person - by Merriam Webster*).

Poser - როგორც სლენგი დამკვიდრებულია იმ ადამიანების დამცირების მიზნით, რომელიც სხვებისგან განსხვავებულად იქცევა რათა ყურადღების ცენტრში იყოს (*foolish person - by Merriam Webster*).

საქართველოს კონტექსტში ხშირია *სკაბრეზული* სიტყვებით მსხვერპლის დაშინების ფაქტებიც.

*...თუ ბიჭი გოგოსავით იქცევა მას ეძახიან - შე პიდ**სტო!*

ფიზიკურად სუსტ ბიჭებს აშინებენ ხოლმე სიტყვებით: ***ჩმორო! დედას გიტირებ ნა*არო! ბ*ის შვილო!***

როგორც კვლევებმა აჩვენა, არსებული საკანონმდებლო რეგულაციებისა და სხვადასხვა პრევენციული ღონისძიებების გატარების მიუხედავად, ბულინგი სკოლაში კვლავ აქტუალურ და მოუგვარებელ პრობლემად რჩება. პრობლემის საფუძვლიანად შესწავლა და მისი გამომწვევი მიზეზების დადგენა საჭიროებს ბულინგის, როგორც ფენომენის უფრო სიღრმისეულ ანალიზს, რაც გულისხმობს არა მხოლოდ ბულინგის შესახებ ცნობიერების ამაღლებას, არამედ აღნიშნულ საკითხზე ლინგვისტურ ღრმა ანალიზსაც. რაც გამოიხატება ბულინგის შემთხვევაში გამოყენებული ლექსიკური ერთეულების შესწავლაში და სასკოლო საზოგადოებაში მათი შინაარსის სწორი ფორმულირებით.

პრობლემის გადაწყვეტის გზების ძიება უნდა ეფუძნებოდეს სოლიდურ ლინგვისტურ კვლევას. ბულინგში კონტექსტური და ლინგვისტური მინიშნებების მიგნება პირველ რიგში საჭიროებს ანალიტიკური სამუშაოების ჩატარებას. ეს ხელს შეუწყობს ნამდვილი ავტორისეული განზრახვის გაგებას.

ზოგადი დასკვნები

ამრიგად, ჩატარებული კვლევის საფუძველზე შეგვიძლია გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნები:

❖ განათლების სფეროს მარეგულირებელი დოკუმენტების ენა ვალდებულების პირდაპირ მნიშვნელობას გადმოსცემს. დოკუმენტის ასეთი ენა სახელმწიფოს პოლიტიკური მიზნების და მოთხოვნების მკაფიო წარმოჩენას ემსახურება. დოკუმენტების ტექსტებში მიზანმიმართულად შერჩეული სიტყვებით ინდივიდის ღირებულებით ნაწილზე მნიშვნელოვანი აქცენტები კეთდება, რომელიც ფუნდამენტური უფლებების დაცვასთან ერთად ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების გააზრების საკითხს მოიცავს.

❖ განათლების პოლიტიკის დოკუმენტებში მოცემულია ავტორის ან ავტორთა ჯგუფის განზრახვა. ტექსტების დეკოდირება ამავდროულად ენის სწორ გაგებას მოითხოვს. როცა ტექსტების მოცემული განზრახვის განსხვავებული ინტერპრეტაცია ვლინდება, მიიჩნევა რომ მკითხველმა ტექსტის შინაარსი სწორად ვერ გაიაზრა. შესაბამისად, ტექსტების ინტერპრეტაცია უნდა დაეყრდნოს მათში კოდირებულ განზრახვას და არა ნომინალურ აზრს.

❖ საგანმანათლებლო დისკურსში ბულინგი არა ინდივიდუალური, არამედ სოციალური ფენომენია. იგი რეალიზებას ყოველდღიურ კომუნიკაციაში პოვებს. ბულინგის განხორციელება შესაძლებელია კომუნიკაციის ყველა ეტაპზე, თუმცა ყველაზე აქტიური ეტაპი, რომელზეც დაშინების ეს ფენომენი ვლინდება არის პიროვნებათშორისი ანუ ინტერპერსონალური, კომუნიკაცია.

❖ ბულინგი, როგორც ძალადობრივი ქმედების ფორმა, საზოგადოებისათვის არის დამახასიათებელი. შესაბამისად, მისი როგორც სოციალური ფენომენის, შესწავლა სოციალური კონტექსტშია შესაძლებელი. ასევე მისი სრულყოფილი შესწავლის დროს სოციოლინგვისტური ცვლადებია გასათვალისწინებელი, როგორცაა, სოციალური კლასი, გენდერი, ასაკი, სქესი, ეთნიკური ჯგუფი. აღნიშნული ცვლადები

საგანმანათლებლო დისკურსში ბულინგის ფენომენის ლინგვისტური ანალიზის სრულყოფილად გააზრების შესაძლებლობას გვაძლევს.

❖ კიბერბულინგის დროს მუქარის თუ დაშინების გამომხატველი მარკერები გარკვეულ ენობრივ ფუნქციებს შეიცავს. როგორც ქართულ კონტექსტში ასევე ინგლისურში უმეტესობა ერთი და იმავე ფორმით არის წარმოდგენილი და შესაბამისად, ფუნქციებიც ერთნაირია: *1) პირობითი წინადადებები; 2) მოდალობა; 3) მეორე პირის ნაცვალსახელები; 4) უარყოფითი კონსტრუქციები; 5) რიტორიკული კითხვები; 6) ბრძანებითი წინადადებები; 7) მომავალი დრო.*

❖ ნაშრომში წარმოდგენილი მაგალითების მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ როგორც ქართულ, ისე ინგლისურ ენაში „ბულინგი“ ხასიათდება ლექსიკური თავისებურებებით და მხატვრული ხერხების უხვი გამოყენებით. ასეთ გამონათქვამებში ორივე ენაში ყველაზე დიდი რაოდენობით წარმოდგენილია სკაბრეზული სიტყვები და ირონია. აგრეთვე გვხვდება შედარებები და ბარბარიზმები. ამერიკულ კონტექსტისაგან განსხვავებით ქართულ საგანმანათლებლო დისკურსში არანორმატიული ლექსიკა (დისფემიზმები) გაცილებით ხშირად გამოიყენება. საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ სლენგების გამოყენება ფიგურირებს, ორივე ენაში.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები აისახა შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. „საკლასო დისკურსის ასიმეტრიული თავისებურებები“ (2020), Scripta manent N4(48);
2. “DISCOURSE ANALYSIS OF EDUCATION POLICY (GEORGIAN CASE)” (2021) ASTANA 1th INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON LAW and SOCIAL SCIENCES;

3. "Linguistic Peculiarities of Bullying in Georgian and American School Discourse" (2022),
International Journal of Multilingual Education.